

Savų finansų tvarkymosi pradžiamokslis

© www.savifinansai.blogspot.com

Apie ką ši knygelė ?

Sveiki,

Esu vardu Mindaugas. Jau ne vieni metai domiuosi tuo, kaip tvarkytis su nuosavos pinigais turiniu, kad ir poreikiai būtų patenkinti, ir vėjas kišenės aplenktas. Viešojoje erdvėje ekspert ir "ekspert" (sunku kartais atskirti, kas yra kas) patarimų šia tema pilna. Tačiau konkretumo ne visada pakanka, o kai kurie patarimai atrodo prasilenkiantys su sveiku protu, gyvenimiška logika ar žmonėms turima asmenine patirtimi.

Todėl kartą pamaniau, kad kam nors gali pasitarnauti mano patyrimas ir patarimai apie elgesį su savais pinigais. Tam mėčiau rašyti blog'ą internete (įrašite www.savifinansai.blogspot.com). Blog'ė esančios svarbiausios mano manymų informacijos apibendrinimui parengiau šią knygelę.

Pinigų tema mūsų visuomenėje vis dar yra savotiškas tabu. Beveik visi žmonės dėl jos vargsta darbe, nesidžiaugia gyvenimu. Apie tai, kaip tvarkytis su jais, kai pinigai jau kišenėje, retas kalbasi su kitais ir mažai gilinasi šioje temoje. Todėl tikiuosi, kad ši mano knygelė, paremta praktiniu patyrimu, kaip ir blog'as, prisidės prie šio netikusio tabu šalinimo bei padės mums patiems tvarkytis su savo pinigais.

Savo pasiūlymus, klausimus, pastebėjimus ar norėdami išsamiau pasikonsultuoti pinigų bei jų apskaitos tvarkymo temomis, rašykite elektroniniu paštu savifinansai@gmail.com. Dėkoju, kad skaitote.

PAGRINDAI

Būtinai žinios

Daugeliui atrodo, kad savo finansų tvarkymas reikalauja ypatingų žinių, kvalifikacijos ar išsilavinimo. Išties yra paprasčiau, viskas, ko reikia, tai mokytis KETURIS matematikos veiksmus:

1. Sudėti
2. Atimti
3. Dauginti
4. Dalinti

Ir viskas, daugiau jokių specialių žinių ir ilgai mokytis. Ir dar, reikia noro ir truputį laiko.

Pradžiai

Nuo ko pradėti tvarkyti savo finansus? Tam reikia apskaičiuoti savo:

- a) pajamas
- b) išlaidas
- c) turtą
- d) skolas

Kai tiek daug visko ir iš karto užgriūna, daugeliui išmąstykla natūrali atmetimo reakcija, esant priešais ir taip per akis, kam dar vieną papildomą užsikrauti. Todėl mano pasiūlymas – pradėti po vieną veiksmą.

Pirmas veiksmas, kurio imkitės: tai kiekvieną dieną užsirašykite, kam ir kiek pinigų išleidote. Tarkime, maistui tiek, batams tiek, komunaliniams tiek, kurui tiek ir t.t. Privalote būti sąžiningi, nes kokia prasmė apgauti tį save. Užsirašykite VISAS patirtas išlaidas. Siūlau nedaryti tokio dalyko kaip ekti rinkimas ir jų duomenų susirašymas po savaitės ar dvejų. Lengviau yra kasdien padaryti kelis rašus nei po kurio laiko susikaupusias kelias dešimtis. Po mėnesio kito pereikite prie sekančių pinigų tvarkymosi žingsnių.

Kam reikia išlaidų užsirašymo? Visų pirma, taip prasitę sekti ir imsite pastebėti, tiksliai kur ir tiksliai kiek išteka jūsų pinigai. Be to, tai yra jūsų dabartinės finansinės situacijos analizės pradžia. Išsiaiškinti ir supratę esančią situaciją matysite ir nuspręsite, kaip ir kaip keisite ir tobulinsite.

Manau, kad žmonės, kurie nevaldo savo finansų, gyvena kažkiek atitrūkę nuo realybės, nes nežino, kas dedasi jų piniginiame.

Taigi, pirmuoju veiksmu susivedame visas savo išlaidas.

Lygiagrečiai būtinai veiksmas, panašus išlaidų susivedimui – pajamų suvedimas. Tai mums būtina, kad suvoktumėme, kiek kokių pajamų kada patenka mūsų kišenė. Užsirašome, tiksliai iš kur, už ką, kada ir kiek pajamų gavome. Paprastai pajamų rašybena kur kas mažiau nei išlaidų.

Kur susivesti savo pajamas bei išlaidas?

Viena iš programų, su kuria galite patys susikurti sau patogias apskaitos formas, tai plačiai žinomas Excel'is. Yra ir specializuotų programų, dalis jų nemokamos, pvz., lietuviška programa "Namų buhalteris". Tai yra patogi pasirinkimas, kokią programą naudosite, kiekviena jų turi savų privalumų, savų naudojimo ypatumų. Jei norite, galite viską apskaičiuoti popieriuje, tik kažin ar tai bus patogiau.

Kaip grupuoti išlaidas?

Manau, pakanka keliolikos išlaidų grupių:

1. Maisto produktai
2. Valgymas (pvz., pietūs kavinėje, vakarienė restorane)
3. Paskolos mokos būstui arba nuoma (jei yra)
4. Komunalinės išlaidos
5. Ryšio išlaidos (telefonas, internetas, TV)
6. Apranga, avalynė (naujai sigyjama, taisyklės, siuvelyklų paslaugos)

7. Higienos prekės ir paslaugos
8. Viešasis transportas
9. Nuosavas automobilis (kuras)
10. Nuosavas automobilis (remontas)
11. Nuosavas automobilis (draudimas ir kt.)
12. Išlaidos sveikatai (pvz., sporto klubas)
13. Išlaidos susirgus
14. Laisvalaikis (kinai, klubai, koncertai, pramogos ir t.t.)
15. Savišvieta (knygos, seminarai, kursai)
16. Alkoholis, tabakas
17. Buities išlaidos (pvz., remontai, baldai, indai, buities prietaisai)
18. Kitos išlaidos (visos kitos, pvz., vienkartinės išlaidos, kurioms nėra priskirti ankstesniuose punktuose)

Prisitaikykite šias grupes pagal save, gal kiek išmesite, gal kiek pridėsite. Žinokite, kad jums būtina aišku ir suprantama. Tačiau susmulkinti iki daugiau nei 25 grupių, nei stambinti iki 5-10 grupių nerekomenduojame. Vienu atveju informacija bus pernelyg išskaidyta, kitu atveju - per daug apibendrinta.

Kaip grupuoti pajamas?

Kartu su išlaidų apskaita imkitės ir pajamų apskaitos. Pritaikykite tuos pačius principus. Greičiausiai pajamų grupių bus kur kas mažiau nei išlaidų. Tai greičiausiai bus atlyginimas už samdomą darbą, pajamos iš turto nuomos, indėlių palūkanos, akcijų dividendai ir kt. Pajamų susivedimui naudokite tą patį Excel' arba pasirinktą specializuotą apskaitos programą. Kaip pavyzdį šiuo atveju galime pateikti šias grupes:

1. Samdomas darbas (daugeliui tai vienintelis pajamų šaltinis)
2. Vairios valstybės išmokos (pensijos, pašalpos ir pan.)
3. Pajamos iš turto nuomos, vertybinių popierių dividendai
4. Pajamos pardavus turimus daiktus
5. Kitos pajamos

Šiuo atveju atkreipti dėmesį, kiek pajamų iš kokios grupės ateina. Jei visos šimtą procentų pajamų ateina iš vieno vienintelio šaltinio, manau, yra rizikinga situacija. Ką darysite ir kaip gyvensite, priklausys nuo to, kaip vieninteliam pajamų šaltiniui?

Procentų skaičiavimas

Procentai padeda sivaizduoti, kokią dalį iš savo pinigų išleidžiame vieniems ar kitiems dalykams. Skaičiavimui tereikia išmanyti daugybę ir dalybę. Viskas labai paprasta: pavyzdžiui, visos mėnesio išlaidos yra 1408 EUR, o maistui išleidom 245 EUR. Lt, tai visos išlaidos yra 100 proc., o išlaidos maistui nuo visų išlaidų sudaro $(245 \times 100 \text{ proc.}) / 1408 =$

17,4 proc. Taigi, žinome, kad per mėnesį pravaļgam beveik penktadalį visų savo pajamų. Procentų pagalba geriau suvoksime kiek kam pinigų išleidžiame.

Po išlaidų susirašymo

Tarkime, jau turite keletą savaičių ar viso mėnesio savo išlaidų suvestinę. Iš jos matome, kam ir kiek išleidžiame.

Prieš pradėdami valdyti išlaidas reikia išskirti, kurios išlaidos yra iš tiesų būtinos ir neišvengiamos, o be kurių galima apsieiti ar sumažinti.

Keblumas vertinant išlaidų svarbą kyla painiojant "noriu" su "reikia". Pavyzdžiui, valgyti norisi kasdien, tačiau kas bus su mažiau uždirbančio žmogaus finansais, jei jis kasdienims pietauti brangiausiame miesto restorane?

"Ar TIKRAI reikia?". Tai svarbus klausimas esant išlaidų valdymui. Jį prisiminkite prieš atverdami piniginę. Jei pamirštate - užsirašykite ant lapelio ir sidurkite piniginę, taip, kad šis klausimas perskaitytumėte kiekvieną kartą atverdami piniginę. Ir dar - būkite sau sąžiningi, ar tas "reikia" nėra tik užslaptas „noriu“, be kurio iš tiesų galima apsieiti.

Pajamų bei išlaidų analizė

Jei susivedate tiek išlaidas, tiek pajamas, su laiku kils klausimas, kaip nagrinėti turimus duomenis? Analizės laiku daryti raštu. Aš tai darau kompiuteriu, teksto redaktoriu. Darau analizę kiekvieno mėnesio pirmą dieną už pasibaigusio mėnesio bei mėnesio gale darau metinę analizę. Taip pat darau viso periodo nuo apskaitos vedimo pradžios analizę.

Mėnesio išlaidoms analizuoti su „Namų buhalterio“ programėle suformuoju grafiką už paskutinį pasibaigusio mėnesio, iš to grafiko, naudodamas "Print Screen", pasidarau paveikslėlį, kur šikeliu teksto redaktori. Po grafiko paveikslėlių paties standartizuotoje lentelėje surašau pastabas apie patirtas išlaidas, kur matau iš grafiko, pvz., kiek per mėnesį išleidau maistui, būstui, transportui, kiek procentų tai sudaro nuo visų patirtų išlaidų per mėnesį, kiek tai daugiau/mažiau nei praėjusio mėnesio, pasirašau pastabas, kodėl buvo patirtos vienos ar kitos išlaidos, ar jį reikia, ar tik kad noru.

Pasirašau rekomendacijas ateinančiam mėnesiui, kur reikia keisti, kur sutaupyti, kur galbūt išleisti daugiau. Rekomendacijas kitam mėnesiui aprašau kuo trumpiau, daugiausia keliais sakiniais, trumpais atskirais punktais, dažniausiai toms sritims, kurioms buvo išleista daugiausia, neskaitant maždaug pastovių išlaidų, kaip, tarkim, šildymas. Visas tekstas su jau minėtu grafiku turi tilpti viename A4 lape, informacija turi būti trumpa,

glausta, aiški. Š lap atsispausdinu ir laikau po ranka per vis ateinant m nes , priminimui apie rekomendacijas sau bei j vykdym . M nesiu pasibaigus - susirašau, kaip sek si vykdyti, kas nesisek , ir kod l, k darysiu kit m nes .

Metinei išlaid apžvalgai suformuoju išlaid grafik už metus. Parašau komentarus, kiek kam išleista, kiek procentais nuo vis išlaid sudaro pragyvenimo išlaidos, kaip jos keit si lyginant su ankstesniais metais, koki veiks m reik t kitiems metams.

Viso periodo apžvalga panaši kasmetin . Formuoju vis išlaid grafik , skai uoju, kiek procentais kokiems dalykams išleidau (pvz., kiek sudaro išlaidos b stui, transportui ir maistui), pasirašau pasteb jimus apie atskiras išlaid grupes, kam ir kod l reik t didinti, o kam ir kod l - mažinti.

Griežt taisykli ia n ra. Svarbiausia – daryti tokias analizes, savais žodžiais, pagal sav sistem taip, kad patys suprastume, kur ir kod l išleidome, kad pajaustumė situacij ir atitinkamai keistume savo veiksmus siekdami pakeisti savo išlaid strukt r .

Pajam analiz dažniausiai b na trumpesn d l mažo, dažniausiai vienetinio, pajam šaltini skai iaus. J turime daryti galvodami apie galimybes uždirbti papildom pajam tiek iš dabar turimo šaltinio, tiek iš kit galim , bet dar neturim , šaltini . Aprašome, už k kur m nes mums buvo sumok ta, kod l tiek, o ne tiek, k galime padaryti patys, kad pajam srautas padid t .

Apibendrinimas

1. Nusprendžiame, kad imsime patys tvarkytis su savo finansais
2. Pasirenkame priemones pajam bei išlaid suvedimui
3. Kasdien dienos pabaigoje suvedame, kam ir kiek išleidome
4. Gav pajam , suvedame, iš koki šaltini kiek gavome
5. Po m nesio, sukaup duomen , imam s j analiz s ir, j atlik nusprendžiame, kaip toliau valdome išlaidas bei imam s veiksm sprendimams gyvendinti

Inventorizacija

Tai toks veiksmas, kai surašome turim turt ir šalia parašome jo vert . Manau, bent kart metuose naudinga tok s rašuk pasidaryti, kad žinotume, kiek ko prikaup me. Šiame s raše prirašome, kiek kainuoja vieno ar kito turto išlaikymas, pvz., butas, kurio vert tokia, o per metus dar buvo išlaidos remontui ir komunaliniams mokes iams. Taip matome situacij , koks turtas ir kiek mus skandina

finansiskai, reikalaujamas išlaikymo išlaid , o koks turtas (pvz., nuomojamas butas ar akcij dividendai), neša mums naudos. Kuo daugiau turime turto, kuris traukia iš kišen s m s uždirbtus pinigus, tuo daugiau turim uždirbti to turto išlaikymui. Tur dami tokius duomenis gal site racionaliai, pamatuotai nuspr sti, kurio turto atsisakyti, kur iškeisti kitokios apimties, o kokio turto sigyti papildomai.

Balansas

Balansas reikalingas tam, kad suprastume, kiek iš ties esame turtingi. Balansai yra lentel s iš dviej dali . Vienoje lentel s dalyje surašomas turimas turtas, jo kiekis ir vert . Duomenis galite paimti iš jau aptarto inventorizacijos aprašo.

Kitoje balanso lentel s dalyje rašomos skolos ir kiti sipareigojimai, kiek kam esate skolingi. Taigi, savo situacijos matymui užtenka tokio balanso: vienoje pus je turimas turtas (t sužinome atlik inventorizacij), kitoje - skolos (jei j yra). Tarkime, jei turite b st , tai yra turtas, ta iau jei j pirkote su paskola, reiškia, iš b sto sigijimo sumos atimate paskolos sum , kuri dar liko sumok ti bankui. Gautas skirtumas rodo, kiek iš ties b sto priklausojums, o kiek dar ne. Iš viso turto vert s at m visas skolas ir sipareigojimus, pamatysite vien vienintel skai i . Jis, o ne j s sivaizdavimai, kad b stas yra j s , nors dar neišmok jote paskolos, rodo, kiek iš ties turite turto.

Situacijos suvokimas padedant inventorizacijai bei balansui tur t jus paskatinti naujai perži rti savo pajamas, išlaidas bei j tvarkym .

Pirmasis žingsnis gerov

Pirmas mano manymu teisingas žingsnis, kuriuo prad tume kurti savo finansin gerov , yra tinkamas taupymas. Daugelio žmoni daroma, jei iš viso daroma, taupymo schema neveikia. Tipinis pavyzdys: po vis m nesio išlaid kas liko atidedame kaip sum , kuri taupome. Kit m nes turime papildom išlaid , kurioms padengti panaudojame an m nes atsid t sum . Po dviej m nesio sutauptas rezultatas lygus nuliui.

Pakartosiu tai, k sako daugelis finans konsultant ir k pats darau praktiskai. Atid ti privalome iš karto, vos gav pajamas, tarkime, dešimt procent nuo gaut bet koki pajam . Kad ir nuo dešimties eur . Ir t atid t pinig jokia b du neišleisti. Turime gyventi ir verstis taip, tarsi t atid t pinig n neb t . Tod l nereik t pradžioje atid ti daugiau nei dešimt procent , nes bus beveik ne manoma sumažinti išlaidas, prie kuri esame prat . Toks išsiugdytas protis, atid ti taupymui vos gavus pajamas, jau po keleto m nesio duos rezultatus. Su laiku, jei išdr site padidinti atidedam procent taupymui bent iki dvidešimties –

trisdešimties procent nuo pajam ir dar rasite, kaip pasididinti pajamas, nustebsite, kad gana nesunkiai ir pakankamai greitai galima sutaupyti visai geras sumas. Turtingum daug labiau takoja geb jimas taupyti nei pats savaime pajam dydis. Didel s pajamos nieko nereiškia, jei visk išleidžiame ir dar pasiskoliname.

Taupym irgi dokumentuokite raštu ar elektronin mis priemon mis, kiek kada nuo kokios sumos atid jote. Šie ir kiti j s apskaitos duomenys, kaip ir sutaupyti pinigai, tur t b ti tik jums žinomoje ir prieinamoje vietoje.

Duoti kitiems

Daugelis finans patar j kaip svarbi finans tvarkymosi dal mini aukojim , davim kitiems. Pritariu, kad dalis mums ateinan i pajam mums nepriklauso. Jei užsispaudžiame, es viskas, k gavome, yra tik mums, visk siekiame tik patys, k pa iup , suvartoti sau, skatiname savo godum , tampame mažiau dosnesni, mažiau atviri kitiems žmon ms. S moningas geb jimas duoti, s moningas dalies sumos atid jimas aukojimui, ieškojimas, k galiu prasmingai paremti yra prasmingas m s kaip asmenyb s augimas. Geban iam nuoširdžiai duoti žmogui pasaulis tampa dosnus.

Išmokite aukoti, s moningai vos gav pajamas nuo j atid ti bent kelis, du, tris, penkis procentus. Po keleto m nesi pamatysite, kad sukaup te ženkli sum , su kuria galite pad ti j s manymu tikrai to reikalingiems žmon ms. Argi du ar penki litai, ar penki litai nuo šimto yra tiek daug, kad takoja j s gyvenim ? Ar penkiasdešimt lit nuo t kstan io? Tikrai ne. Tokias sumas yra visada manoma atid ti. Bet kokie atsikalbin jimai, kad yra kitaip, deja, neaugina j s kaip asmenyb s, nerodo j s finansin s brandos.

FINANSINIO IŠPRUSIMO DIDINIMUI

Šioje dalyje pateikiu atskiras temas, susijusias su finansiniu išprusimu, mano manymu, didinan ias finansinius geb jimus, skatinan ias savarankiškai m styti ir veikti priimant su asmeniniais finansais susijusius sprendimus. Šios temos neturi kokio nors specialaus eiliškumo pagal svarb . Jos parengtos mano raš blog'e savifinansai.blospot.com pagrindu. Gero skaitymo!

D mesys psichologijai

Rašydamas apie finansus d mes skiriu ir psichologiniams dalykams. To paaiškinimas yra paprastas ir kartu svarbus. Benaršydamas po puslapius apie pinigus ir finansus radau mint , kuri

užrašy iau maždaug taip: "pinigai yra žmogaus, o ne gamtos k rinys, tod l jiems negalioja gamtos d sniai".

Dar kart , pinigams gamtos d sniai negalioja, nes tai žmogaus k rinys. Pinigai kažkada vis pirma atsirado žmoni galvose, o tik paskui realyb je. Tod l ir reikia r pintis, kas dedasi pinig klausimais ten, iš kur pinigai ir atsirado - m s galvose.

Tai reiškia, kad nuo m s pa i elgesio su pinigais daug priklauso, kas vyksta m s kišen se.

sivaizdavimai

Ir kas per sutv rimai yra žmon s. Kai pasiklausai iš šono, tai imi galvoti, kas ia iš medžio iškrit s. Kad reikia mokytis ir treniruotis, jei nori pvz., gerai vairuoti mašin , supranta beveik kiekvienas, išskyrus žv riuk žadintojus. Kad mokytis ir treniruotis reikia, kad su finansais reikalai b t geri, NESupranta beveik kiekvienas. Tarsi tai b t duota savaime. Nors jau rašiau, kad pinigams gamtos d sniai negalioja ir pinig tvarkymo geb jimai niekam n ra duoti iš gamtos. Tai yra išugdomi, išmokstami dalykai.

M stymas ir veiksmai

Tai, kas dedasi m s galvose, takoja ir pad t pinigini je. Taigi, kol patys nesidomime savo finansais, kol n ra noro juos priži r ti, skai iuoti, tvarkyti, tol niekas kitas už mus to nepadarys. Pinigai keliauja pas tuos, kurie imasi atsakomyb s patys susiži r ti ir susiskai iuoti, kas su j pinigais dedasi. Tikriausiai tai ir yra svarbiausias dalykas, jei iki šiol neseke me savo finans - keisti savo m stym ir imtis reali veism .

Psichologija. Dvi turto r šys

Kas yra turtas? Dažnas pasakys, kad tai butas, namas ar mašina. Išpl skime poži r . Bet kok turt galima priskirti aktyvui arba pasyvui. Pasyvas - tai bet koks daiktas, kur j s turite, ir jo išlaikymui b tinos išlaidos iš savo kišen s, pajam toks turtas negeneruoja. Asmeninis automobilis yra pasyvas, nes jo išlaikymui j s mokate savo pinigus, o ne automobilis moka už j s pragyvenim .

B stas, kuriame gyvenate ir neketinate parduoti, yra pasyvas, nes išleidžiate paskolai ar nuomai, remontams, komunaliniams mokes iams.

Apsidairykite savo namuose. Jei aplinkui jus pilna daikt , tai dar nereiškia, kad turite turto.

Tik **aktyvas** yra vertas d mesio turtas. Tai toks turtas, kuris jums neša pinigus. Pavyzdžiui, butas, kol j nuomojate, yra j s aktyvas, nes gaunate nuompinigių. Vos tik patys jame apsigyvenate - butas tampa j s pasyvu. Tas pats turtas vienomis s lygomis yra aktyvas, kitomis – pasyvas. Taigi,

linksmi rimtas klausimas, kur gyventi, jei nuomosime savo but ?

Turt dar galima skirstyti material ir nematerial . Pavyzdžiui, j s kepur - tai j s materialus turtas. J s sugeb jimas numegzti kepur - tai j s nematerialus turtas. Nematerial turt si lau suprasti kaip turimus g džius, kuri d ka žmogus gali gyti materialaus turto. Taigi, nenaudojami g džiai yra pasyvas, jei pvz., mok jote už chemijos studijas, o dirbate filologu.

Taigi, kas yra j s aktyvai? Kuris turimas turtas jums neša papildomas pajamas neskaitant j s pajam iš sandomo darbo?

O kiek turite pasyv ? Kiek išlaid turimam turtui išlaikyti skiriate? O gal geriau dal tokio turto, kuris tik traukia pinig us iš kišen s, perduoti ar išnuomoti?

Svarbu: kol pajamos iš aktyv viršija išlaidas pasyvams (ar bent yra lygios), j s finansin pad tis yra gera. Saugokite svarstyklės tokioje pad tyje. Retas kas turi toki situacij , nes retas kas turi aktyv .

Galios supratimas

Kod l tiek daug žmoni skundžiasi pinig tr kumu ir kartu m gsta išlaidauti? Mano nuomon : ta dauguma turi klaiding galios suvokim . Jie jau iasi gerai, **jau iasi stipr s ir galingi, kai LEIDŽIA pinig us.**

Tam, kad imtume iš ties valdyti savo išlaidas, suvokime vien paprast dalyk - **pinig išleidimas SILPNINA. Stipr s ir galingi esame tada, kai patys sugebame pasir pinti plaukomis, didesn mis nei m s išlaidos.**

Gryni pinigai

Manau, dalykas, trukdantis tvarkytis su asmeniniais finansais, daliai žmoni yra gryn pinig baim . Žmon s vis daugiau naudojami mok jimo kortel mis bei internetiniais pavedimais. Technologijos ir pažanga yra gerai, patogiu. Pats turiu ir banko kortel , ir internetine bankininkyste naudojuosi. Ta iau kortel s atsiskaitymams už duonos kepaliuk nenaudoju, o internete darau pavedimus tik tada, kai tai grei iau ir pigiau nei atsiskaityti grynais. Kiekvienu konkre iu atveju ži riu, kaip grei iau, papras iau ir pigiau.

Manau, kad kuo daugiau žmogus naudojami kortele ir internetu, tuo mažiau jo smegenis pasiekia pa i pinig kaip ap iuopiamo objekto, kur galima skai iuoti, paskirstyti, atsiskaityti, suvokimas. **Tai yra, žmogus atpranta nuo pinig valdymo, o kartu atpranta ir nuo atsakomyb s pats tvarkytis su finansais.** Kartu atsiranda ir gryn pinig baim - vos tik atsiranda pinig in je bent šimtas kitas gryn j , iškart atsiranda sivaizdavimas, kad juos

tuoj pamesime, kad visi apylink s kišenvagiai apie tai jau žino ir taikysis juos pavogti, ir dar kit kvail min i sukelia grynieji, esantys kišen je. Tod l daugelis ir laiko pinig us banko kortel se, jomis atsiskaitin ja, pasirašo tiesiogin debet viskam, kas tik manoma. Ir viskas tam, kad išvengt gryn pinig . Nenuostabu, kad j ir tr ksta.

Mano poži ris grynus yra teigiamas. J buvimas mano pinig in je kelia saugumo poj t . Jais visada galiu atsiskaityti ten, kur n ra ar neveikia korteli skaitytuvai, ar iškilus netik tai situacijai, kai pinig skubiai reikia ia ir dabar. Ir nereikia g dingai aiškinti, kad neturiu, nes reikia nuo kortel s nusiimti... Pinigin s niekada nelaikau užpakalin se keln i kišen se ar striuki išorin se kišen se. Visada tik taip, kad jaus iau j esant prie sav s, tod l vagyst s tikimyb sumaž ja iki minimumo. Be to, užtenka prisiminti, kad niekas aplinkui nežino, kiek iš tikro yra pinig j s pinig in je, jei tik to atvirai viešose vietose nerodote. Be to, gryn j praradimo atveju prarasite tik konkre i sum . O praradus kortel - kur garantijos, kad susp site j blokuoti? O kur papildomos išlaidos ir sugaištas laikas darantis nauj kortel ? O kur nepatogumai, kai reikia gryn j , o j negalite skubiai gauti, nes bankomatas nedirba ar dar n ra padayta nauja kortel vietoje pamestos? Taigi, si lau baimintis tik tada, kai gryn j pinig in je n ra.

Trys viename

Mano manymu, yra trij r ši g džiai, lemiantys bet kurio žmogaus finansin situacij :

1. Pinig išleidimo g džiai
2. Pinig uždirbimo g džiai
3. Turto išlaikymo / kaupimo / didinimo g džiai

D l pirmo g džio tai klausim mažiausia - pinig us išleisti, jei tik j yra, tikrai lengva ir paprasta. Eini ir perki. Reklama tai skatina. Prasti išleidimo g džiai formuojasi, jei imame išleisti daugiau nei uždirbame, imame vartojimo paskolas.

Uždirbti pinig us, ypa didesnius pinig us, sugeba jau mažiau žmoni . Nors daugelis m s uždirbti vienokius ar kitokius pinig us sugebame. Bet didesni pinig uždirbimui jau reikia nuolat kelti sau klausim "kaip tai padaryti?", ieškoti galimybi , mokytis, na ir aišku, dirbti kuo geriau. Gaila, bet nedaugelis žmoni šios srities g džius lavina. Geriau jau kaltina or , valstyb , darbdavius, mokes ius ir dar k tik nori, bet patys atsakomyb s nesiima už savo gerb v .

domu tai, kad sugeb jimai uždirbti pinig us ir taupus j išleidimas dar negarantuoja turtingumo. Tam reikalingi geb jimai kaupti ir didinti turt . Tai tre iasis g dis. ia dar mažiau žmoni save lavina.

Tik visus šiuos g džiūs išlavin ir praktikuodami gyvensime pasiturin iai.

Taupumas – ar visada gerai?

Mano sitikinimu - vertas d mesio taupumas yra toks, kai be ženkliai didesn pastang kitoje vietoje randame mums reikaling t pat daikt ar panašios kokyb s paslaug už mažesn kain nei k tik mums pasi l . Pus s dienos lakstymo po visas miesto parduotuves ieškant 15 cent pigesnio batono nepavadin iau taupumu.

B d ieškojimas, kaip sumažinti savo išlaidas nuolat ir nuolat atsisakant vien ar kit dalyk aiškinant, kad "tai ne man", "dar tiek neuždirbu" ir panašiai, n ra išeitis. Taip ar panašiai pasiteisin pamirštam, kad kažko nor jom ir nieko nebedarom, kad tai gautume. Protingiau b t sakyti sau taip: "šiuo metu tai man ne pagal kišen , ta iau imsiuosi toki veiks m , kad gau iau papildom pajam štai tam dalykui, kurio man reikia ar norisi". Ir dar svarbiau - ne tik sakyti, bet ir imtis reali veiks m , pvz., išmokti naujos profesijos.

Skolinimasis

Sprendžiant, skolintis ar ne, reikia pirma aiškiai sau atsakyti: kokiam tikslui skolinamasi? Mano manymu, jei skolinimosi tikslas yra tiesioginis vartojimas mokes iams, drabužiams, remontui, baldams, kelion ms, automobiliui, švent ms ir panašiai - tai skolintis tegali tik žmon s, visiškai finansiškai neišprus , tegul kitose srityse ir genijai. Tokie, kurie negali pasipriešinti savo geidžiams ir siekiantys bent tam kartui patenkinti kažkok laikin nor , iki galo nesuprat ir nepasigilin , kas bus po to, kai bus pasirašyta paskolos sutartis. Yra vienas keblumas: skol reikia gr žinti. Tiesa, skolinan ios staigos apie tai stengiasi pradžioje, kol sutartis nepasirašyta, per daug nekalb ti, kad klientui tai atrodyt kaip kažkas tolimo, nerealaus, kad susidaryt netgi savotiška iliuzija, kad "o gal visai ir nereik s iki galo gr žinti" arba "tai iš ties bus tikrai lengva ir netgi smagu". Deja. Tikrov yra kitokia, o b tent tokia: paskolinusieji visomis j gomis kausis, kad skol susigr žint . Tod l nieko nuostabaus, kad po kurio laiko pasiskolinusieji kalba apie kažkok pastov , ramyb s neduodant , spaudim savo viduje, kad "viskas b t gerai, jei ne tos mokus už paskol ". V l ir v l ir v l psichologija...

Išeitis yra viena ir labai paprasta, kuri supratau savarankiškai, iki m s rink pasiekiant visokiems finans mokytojams ir "mokytojams" iš ryt ir vakar : niekada, niekada, niekada nesiskolinti vartojimui. Verstis su tiek, kiek tuo metu turi. Ieškoti b d , kaip padidinti pajamas, ir tik tada, kai pajamos padid ja, galb t padidinti išlaidas. Šiandien daug žmoni yra padar atvirkš iai - pasididino išlaidas

pasiskolindami, o pajam prieš tai nepasididino. Ir ken ia nuo streso belaukdami sekan ios mokus mok jimo laiko ir nervindamiesi, iš ko ir kaip susimok ti.

Esu link s pateisinti skolas tik tuo atveju, kai papildom l š d jimas sugeneruoja naujus papildom pinig srautus, pvz., versle. Tik tada, papildomai uždirb s ir gr žin s skolas, gali išleisti daugiau ir vartojimui. Bet tik po to, kai uždirbi ir gr žini skolas. Minia daro atvirkš iai. J kertinis pasiteisinimas "visi taip daro". Tai silpnas ir kvailas argumentas.

Skolinantis reikia tur ti aišk atsakym klausim "o kas bus, jei gausis blogiau nei tikiuosi ir planuoju?".

Tur k SAVO paskol arba dar šis tas apie skolinim si

Skolinimosi tema yra svarbi, kadangi vis daugiau m s šalies žmoni , netur dami elementaraus finansinio išprusimo, tai veliasi. Be to, ypa daug emocij kursto paskolos b stui. Bent jau žiniasklaidoje ta tema teigiama, kad lietuviui nuo seno yra labai svarbu NUOSAVAS b stas. O ir paskol b stui teik jai antrina plaudami smegenis, kad tai "didžiausias ir svarbiausias gyvenimo pirkinys". Galime pl stis kalb dami apie tai, kokia apskritai tur t b ti b sto politika Lietuvoje, kaip ir k tur t reguliuoti valdžia, kada verta nuomotis ar imti paskol b sto pirkimui, bet š kart ne apie tai. Taigi, tiesiog paži r kime, kaip yra su skolinimusi b stui.

Faktas nr. 1 - bet kokia paskola yra NE J S pinigai. Su b sto paskola yra tas pats.

Faktas nr. 2 - paskol reikia atiduoti.

Faktas nr. 3 - bet koks daiktas (b stas taip pat) tampa j s nuosavybe tik PO ATSISKAITYMO (paskolos atidavimo).

Iš ia seka labai paprasta, aiški ir akivaizdi išvada: jei iš pradži pinig tur jote 0 Lt ir sugeb jote pasiskolinti 10 000 Lt ar 100 000 Lt ar net visus 542 000 Lt, j s turite minusin sum pinig (-10 000, -100 000, -542 000). Klausimas: **ar tikrai smagu ir saugu tur ti bent jau minus dešimt t kstan i , kuriuos reikia atiduoti?** O dar didesn sum ? Ar tai yra pateisinama siekiu vartoti ia ir dabar, nes, es , gyvenimas trumpas, ko laukti?

Yra pasakymas - tur ti skol reiškia jau š t tur ti. Kažkod l man šis pasakymas dvelkia juodu jumoru, jei ne papras iausia apgaule. Kod l? Mano manymu, iman io paskol žmogaus gyvenimas virsta savanorišku parsidavimu vergij ir tolesniu vergavimu d l to, kad "reikia mok ti mokus". Toks žmogus netur jo valios prad ti nuo nulio ir kažk pasiekti, tod l pasi m paskol ir nusipirko kažk , kad jaust si "pilnaver iu visuomen s nariu". Valios jam ir toliau nereikia - vietoje jos yra skolos

atidavim administruojan ios staigos, kurios ir išjudina vargšėl, kad tas kažko imt si ir kažk veikt, kad atiduot skolas. Skamb s keistai, bet manau, kad senov je vergams buvo geriau - šeimink galvos skausmas buvo, k jiems veikti. Šiandien - tai pa i šiuolaikini "verg " reikalas susirasti, iš ko ir kaip k dirbti, kad gr žinti pasiskolintus pinigūs. Gerai, jei per tai ne klimpstama dar didesnes b das.

Mano asmeniniu manymu, startin pozicija m stant kaip susikurti geresn gyvenim yra geriau 0 Lt, negu pavyzdžiui minus 247 000 Lt. Be to, prisimenam, kad paskola b stui kuriame gyvensime savo prigimtimi yra vartojimo paskola, nes ji pati joki nauj pajam negeneruoja. Tai yra paskolinusi pinigūs investicija - tas, kas pasiskolino, moka mokas, kurias skai iuotas ir pelnas paskolinusiems. Tai k iš tikro turiu? Na tai negi taip svarbu KAŽK TUR TI, net jei tai yra paskola?

Pabaigai d l to svarbiausio ir didžiausio gyvenime pirkinio. Žmogus per gyvenim savo gyvenam j viet kei ia bent kelet kart . Kol vaikas - gyvena su t vais (per t laik t vai gali pakeisti gyvenam viet , ir ne vien kart). Užaug s ir atsiskyr s nuo t v bent kelet met kažk nuomojasi ar (jei leidžia t v galimyb s pad ti) nusiperka kok kukl b st , be to, gyvenam viet derina su moksl ar darbo vieta. Susituok s v l ieško erdvesnio b sto šeimai ir vaikams, senatv , lik s vienas, v l ži risi mažesnio b sto. Taigi, b stui poreikis yra kintantis, kaip ir kiti poreikiai. Tod l papras iausiai trumparegiška ir kvaila imti 20-40 met paskol b stui, ir d l paskolos prisirišti prie vienos gyvenamosios vietos, nors jau po keli met ta vieta gali nebeatitikti nauj poreiki , o kainos kaip ty ia kritusios. Mano asmenine nuomone, n ra blogai skolintis b stui, jei jau turime bent 60-70 proc. reikiamos sumos, o pasiskolintai tr kstamai sumai gr žinti esame sugalvoj ir gyvendiname papildom pajam sugeneravimo mokoms padengti plan . Taip daryti netgi verta tada, kai pasitaiko nerealiai geras variantas už nerealiai ger kain .

Iki 20 proc.

Viename ankstesni raš savo nuomon parašiau, kad sav l š reikt tur ti bent 60-70 proc. Apie tai informacijos anks iau nebuvo rad s ar gav s, pateikiau grynai savo nuomon . K gi, kadangi gavau informacijos iš pakankamai autoritetingo šaltinio, skubu pataisyti ir savo "labai svarbi " nuomon . Manau, kad skolinantis pinig kokiam nors reikalui, bendroje sumoje skolinti pinigai neturi viršyti 20 proc.

Deja, tas šaltinis neakcentavo, verslui ar vartojimui pasiskolinti pinigai turi sudaryti toki dal . Aš lieku prie nuomon s, kad ne daugiau 20

proc. sumos gali b ti skolinamasi su vartojimu susijusiuose reikaluose. Ir vis tik, kod l vartojimui skolintis iki 20 proc., ne daugiau? Dalinuosi savo mintimis, kuriomis bandau paaiškinti, kod l pavojinga skolintis daugiau nei 20 proc. Esant didesnei skolint pinig daliai tiesiog neužteks turim l š padengti sipareigojimams ir kils problem .

Tarkime, turime 80 Lt, pasiskoliname 20 Lt ir perkame daikt už 100 Lt. M s sipareigojimas 20 Lt. Dabar sivaizduokime, kad, netur dami sav 100 Lt perkame t daikt išsimok tinai, daikt gavome, sutart , kad sumok sime, pasiraš me, pinig (20 Lt pirmajam našui) pasiskolinome pas draug . Taigi, turime sipareigojim už 100 Lt: likusius 80 Lt už daikt ir 20 lit skolos. Netik tai m s geradarys skolintojas pareikalavo tuos 20 Lt skubiai jam gr žinti d l koki nors svarbi priežas i . Rezultatas: turime daikt už 100 Lt, kuriam apmok ti dar tur sime rasti 80 lit , patys turime 0 lit , mus spaudžia pasiskolintus 20 Lt gr žinti. Taigi, neturint pinig , problema tampa ir palyginti mažos sumos. Tas pats, kai iškart skolint s vis 100 Lt ir juos po to, jau kai sigijote daikt , skubiai pareikalavo gr žinti. Prid kite prie ši skai i po tris nuliūs, dar vertinkite, kaip pvz. nukrito per kriz but kainos, vertinkite, kad n ra taip paprasta nutraukti sipareigojim d l paskolos butui, ir pagalvoj pabandykite sp ti, kod l rodos taip nelauktai netik tai tiek daug žmoni klimpo b das d l prisiimt paskol ...

Radau informacijos, kad Skandinavijoje bankai, teikdami paskolas b stui, ži ri, kad po paskolos mok sumok jimo žmogui ar šeimai likt ne mažiau 80 proc. pajam . Matyt, skandinav bankai yra labai rimtai paskai iav ir vertin , kad taiko tokius dydžius, ko nedar pas mus, finansinius neišprus liūs. Taigi, remkim s j savose šalyse daroma patirtimi, o ne ta, kuri jie taiko pas mus.

Diskontavimas – kas tai

Jeį jau veliam s skolinimosi reikalus, pravartu bent minimaliai žinoti, kaip skai iuojami procentai. Pamin siu tok gal gird t , bet dažnam neaišk žod - diskontavimas. Ir kam reikia kažk apie t diskontavim žinoti? O tam, kad yra domu paklausti finans staigos vadybininko, ar jo si lomame labai nuostabiame paskolos projekte apskai iuojant pal kanas yra kas nors daroma su diskontu ar jo norma? Išgird teigiam atsakym sukluskime, nes sutikome vien labai smag ir ger dalyk paskolos teik jui. Išvertus žmoni kalb diskontavimas yra (ne) tik pal kan ir/ar mokes perskai iavimas vertinant ir panaikinant visus blogus veiksnius, d l kuri krenta pinig vert (pvz., d l infliacijos). Taigi, tai yra finans staigos apsidraudimas nuo to, kad pinigai praranda savo vert . Pavyzdys:

pasiskolin be procent vien lit d l infliacijos po met gr žintum te kokius 95 centus, nors nominal atiduotum te t pat vien lit . Paprastosios tarkime penki proc. pal kanos irgi nieko nesprenžia finans staig naudai, nes po met primokate sutartus 5 centus pal kan , kuri reali vert po met irgi mažesn . Nominaliai atiduodate 1,05 Lt, o realiai, pagal vert , mažiau nei 1 Lt. Taigi, ir skai iuoja paskol teik jai labai gudrias formules, po kuriomis žiopli vartotojai pasirašo, kad grlžins ne tik pasiskolint pinig sum , ne tik pal kanas už pasiskolint sum , bet dar padengs pinig nuvert jim , ir net po 50 met atiduos b tent tokios vert s pinigus, d l kurios buvo pa ioje pradžioje sutarta, kad ir kaip per paskolos laik keist si pinig nominal vert . Taigi, dom kit s, po kuo rašot s.

Apie procentus

Jeį susiduriame su tokiu dalyku kaip skolinimasis, vert t bent kiek žinoti, kaip skai iuojami procentai už paskolintus pinigus.

1. Pats papras iausias atvejis - pasiskolini 100 lit metams už 20 proc. pal kan . Po met turi gr žinti 120 lit , po dviej - 140 Lt. Šiuo atveju sutariama pal kan suma nuo skolinamos sumos už vien konkret laikotarp , kiek laikotarpi b si skolingas, už tiek laikotarpi pal kanos ir susisumuos $(100+(100*0,2+100*0,2)=140)$.

2. Kaupimo atvejis. Esm ta, kad už antrus metus 20 proc. pal kan skai iuojama ne nuo 100 Lt, o nuo 120 Lt, taigi, po dviej met reikt gr žinti jau 144 Lt $(100+(100*0,2+120*0,2)=144)$.

3. Sud tinis atvejis. Esm ta, kad pvz., vien met b gyje, esant sutartai 20 proc. pal kan normai, skolos suma perskai iuojama ne met gale, o, tarkim, kas m nes $(100(1+(0,2/12))^{12})=121.94)$. Po dviej met tai b t 148,69 Lt $(100(1+(0,2/12))^{24})$.

Tuo atveju, kai pal kanos perskai iuojamos kasdien, po poros met reikt sumok ti 149,16 Lt. Tikiuosi, šiek tiek aiškiau, kod l tie perskai iavimai daromi kuo dažniau?

ia yra papras iausi atvejai, k galima rasti finans literat roje. Kokius konkreiais atvejais taiko bankai ar kitos kredit staigos - ia jau j s , gerbiamieji esami ar b simi j klientai, reikalas išsiaiškinti. Priminsiu, kad jie dar grei iausiai darys skai iavimus pal kan ekvivalentiškumui suvesti, diskontuos ir panašiai. Šiek tiek apie tai rašiau raše "Diskontavimas". Svarbu išsiaiškinti, kokia formul taikoma j s atveju. Ir nereikia nusileisti t pozicij , kaip kad viena kontora buvo pareiškusi "klientas vis tiek ia nieko nesupras, tod l mes jam ir neaiškiname, kaip jam pal kanas skai iuojame". Klientas turi teis žinoti, tod l pasinaudokite šia teise, nes b tent j s valdote situacij , kol ant

sutarties n ra j s parašo. Kai jis ten atsiranda, šaukštai jau po piet .

Psichologija: skola = g da

Ne viename raše min jau, kad daug m s veiks m ir sprendim takoja m s jausmai, emocijos, sitikinimai. Logikos ir racionalumo tame b na mažai. Tod l kaip pasisaugoti pavojaus ir pastovaus psichologinio spaudimo, kad esi skolingas? Paprastas dalykas tam užb gti už aki - nesiskolinti visai. Ta iau tok paprast dalyk sunku padaryti, kai aplink vienaip ar kitaip gyvuoja ir yra skatinama vartojimo kult ra, o beveik visi paž stami seniai pasiskolin (gerai dar, jei ne prasiskolin) ir apsimeta, kad tai nekelia joki problem .

M s mintys takoja m s veiksmus, tod l mintys apie paskolas tur t sietis vis pirma su pavojumi, kad tai toli gražu ne vien g ris ir gyvenimas be r pes i .

Manau, kad nor skolintis ir skolos tur jim vert t susieti su nepilnavertiškumu, profesini ir finansini g dži stoka, gal gale, su atsakomyb s tr kumu ir papras iausia g da: **jei skoliniesi, reiškia nesugebi verstis su tuo k turi, nesugebi sugalvoti pelning id j ar rasti geresn darb , kad patenkintum išaugusius materialinius poreikius. Bet neži rint to nori b ti „kietas“, „tur damas“ tai, ko iš ties dar negali tur ti.** Ir dar blogiau - jei skoliniesi (ypa vartojimui), tai tikriausiai neturi motyvacijos ir noro mokytis, ugdyti savo sugeb jimus, kurie su laiku atnešt didesnes pajamas. O tiesiog nori kaifuoti ia ir dabar.

Skola savo esme yra panaši atvej , jei pirmokui b t išduodamas vidurin s mokyklos baigimo atestatas. Na, tiesiog šiaip, iš anksto. Juk vis tiek mokysis, baigs...gal... O iš kur jam bus motyvacija mokytis kuo geriau, siekti žini savo ateities k rimui, kai po keli met supras, kad atestat jau turi? Pasikartosiu - skolinimasis n ra vien tik blogyb , ta iau tai n ra kažkokia absoliuti g ryb , kuri verta pulti. Ir jei j puoli, reiškia, kažkas yra negerai, vis pirma, mintyse.

Kaip neskolinti draugui?

Daugyb reklamos šiandien vilioja paskol sp stus, primindamos draugystes, jausmus bei žad damos lengv problem išsprendim bei santyki su draugais išsaugojim . Nesiimsiu š kart d styti, kod l greitieji kreditai yra paskutinis sm gis galutiniam prasiskolinusio žmogaus žlugimui. Bet kuris protaujantis žmogus ir be man s t tur t suvokti.

Š kart pakalb siu apie kit atvej , kai iš m s , nors ir nesame kokie nors kredito paslaug teik jai, kas nors prašo pinig paskolinti (dažnas atvejis - be vilties atgauti), ypa jei tai mums artimi žmon s,

draugai, kolegos. Ne veltui tautos išmintis persp ja, kad jei nori susipykti - paskolink pinig . Ta iau jei nepaskolinsi - irgi rizikuoji susipykti, o kartais to taip nesinori.

Taigi, kaip elgtis, jei koks nors j s paž stamas prašo paskolinti "iki algos"? Klausimas jums patiems - o kaip norite elgtis? Norite ar nenorite skolinti? Jei norite, tai kod l? Jei nenorite - irgi kod l? šiuos klausimus turite patys sau mintyse atsakyti, kai prašytojas išd sto savo reikal . Rekomenduo iau be jokio žodinio pažado paskolinti ir be jokios akivaizdžiai sutinkan ios tai padaryti k no kalbos, nuoširdžiai išklausin ti t žmogel , o kas gi jam nutiko, koku reikalu reikia pinig , kokiam laikui, koku b du planuoja gauti pinig skolai padengti. Svarbiausia mano manymu rodyti tikr nuoširdum , r pest jo reikalu, parodyti, kad suprantate kaip jam nelengva. Taip pat manau, kad vis t klausin jim , kod l ir kam ir kuriam laikui jam reikia pinig , padaryti taip, kad jis tai papasakot kaip istorij kokiam nors tre iam asmeniui. Nes jei pamanyt, kad ia jam darote anket , kurioje reikia atsakyti tinkamai, kad jam paskolintum te, grei iausiai sulauksite nenuoširdaus pagražinto atsako.

Viso to galite ir nedaryti, jei tai yra j s jau vienaip ar kitaip patikrintas žmogus, kur paž state ir pasitikite, kuris prastai neprieit iki tiek, kad jam tekt skolintis. O jo atvejis yra išskirtinis, netik tas, neskirtas vartojimui. Tik vert t nepamiršti, kad kada nors net ir patikimiausiu laikytas asmuo gali pavesti ir skolos niekada negr žinti.

Mano manymu, pasikartojantis žmogaus poreikis skolintis rodo, kad jis kažko savo gyvenime nesuvaldo, nesuži ri, kad gyvena iliuzijose. **Tod l man asmeniškai iš karto kilt klausimas, kod l žmogus, nesugebantis savo asmenini reikal suvaldyti ir išspr sti su savomis l šomis, t tur t s kmingiau padaryti su skolintomis l šomis? Ir kod l aš tur iau finansuoti jo finansinio neišprusimo klaidas bei nesugeb jim gyventi pagal pajamas?** Kad esant reikalui tur iau moralin teis kreiptis pagalbos j ? Pala, vis pirma kokios pagalbos galima kreiptis žmog , kuriam ne pirm kart pa iam reikia pagalbos vienoje iš jautriausi ir svarbiausi gyvenimo sri i - finansuose? Nepamirškime, kad tokias ar panašias paslaugas, kuri galb t mums prireikt iš to prašan iojo paskolinti, teikia daugyb kit žmoni . Kit syk bus pigiau, grei iau ir papras iau tur ti reikal su visai nepaž stamais žmon mis iš j tiesiog nusiperkant mums reikalingus dalykus, nei žaidžiant su m s branguoju (kit syk jie b na tikrai brang s, jei daug paskolinote) skolininku. Na, o jei vis tik nuspr site skolinti, tai vis pirma nusiteikite, kad galb t t pinig galite niekada nebeatgauti. Galb t taip ir nenutiks, bet jei su tokia perspektyva sutinkate - skolinkite.

Taigi, o kaip elgtis, kai išklaus te vargš b sim skolinink ir nusprend te neskolinti, ta iau norite išlaikyti bent mandagius santykius? Dabar j s eil toliau rodyti nuoširdum pareiškiant, kad labai norite pad ti, ir dar kaip ty ia vakar gavote atlyginim (turb t skolininkas tai jau ia ar žino, kad jus kaip tik dabar kreip si, kad neišsisuktum te), ir kad jums b t gera ir smagu parenti ir pad ti tokiam geram žmogui kaip tas mielasis prašytojas, ir kaip tik va pas jus n ra t pinig , nes juos jau perved te, atidav te išleidote savo kokiam nors dideliu rimtam reikalui, pvz., vaik studijoms, ar dideliu seniai planuotam pirkiniui kaip užstat va kaip tik nešate atiduoti, o gal gydymui. ia j s fantazijos reikalas. Patys gal skolingi savo kokiam giminai iui ir už poros valand susitinkate, nes jau sutarta jam atiduoti, kuris atvažiuoja iš kito miesto. Taigi, sugalvokite, gal turite reali , rimt priežast , kuriai yra paskirti j s turimi pinigai. Su didžiu apgailestavimu sakykite, ach, jei b iau anks iau žinoj s, kad tau gali j reik ti, b iau k nors galvoj s. Rodykite nuošird nor pad ti jam ir didžiu apgailestavim , kad š kart niekaip negalite to padaryti. Na, jei labai jums to skolininko iš ties gaila ir tikrai norite pab ti geruoju samarie iu, tai pasi lykite simbolin sum , kokios jums b t negaila prarasti, ir tiesiog j pasi lykite kaip dovan , kurios nereiks gr žinti, pvz., 10, 20, 50 lit , galvokite pagal savo situacij . Tokia dovana tur t ilgam garantuoti ramyb nuo šio prašytojo, kadangi jis tur t jaustis nepatogiai, kad j s papraš , kai j s pats turite dideli , geriausiai - didesni ir svarbesni už jo, reikal ir sipareigojim ir vis tiek dar sugeb jote jam duoti bent kiek pinig .

Kaip supratote, buitin s psichologijos išmanymas ir praktikavimasis gali gerokai palengvinti bendravim su žmon mis, su kuriais d l negr žint skol rizikuotum te ateityje susigadinti santykius.

Keli žodžiai b simiems skolininkams, jei vis tik skolinsit s iš artim žmoni . Vis pirma tur kite puiki patikimo žmogaus reputacij , jau b kite iš anks iau daugyb kart savo elgesiu, veiksmis ir gyvenimu rod , kad j s VISADA laikot s savo duoto žodžio, VISADA ištesite tai k pažadate. Jei to neturite, jums tikrai geriau nesiskolinti. Taip pat:

1. B kite dalykiški ir kukl s, parodykite, kad iš ties jau iat s nesmagiai prašydami tokio dalyko ir apsunkindami savo artim , aiškiai ir be užuolank išd stykite, kam, kiek ir kokiam laikui jums reikia pinig .

2. Kalb kite labai tiksliai - kam konkre iai reikia pinig , kokios tiksliai sumos, ir kas labai svarbu, koks j s konkretus, pagr stas planas tai skolai atiduoti, be joki "jei", "galb t", iš ko j s geradariui skol atiduosite, kokio tam turite turto, k galite jau dabar pasi lyti kaip užstat . Patys si lykite pasirašyti veksel ir pasirašykite, net jei skolintojas

tik t j s žodiniu pareiškimu. Taip pasigerinsite reputacij , kad nebijote prisiimti atsakomyb s.

3. Si lykite konkre i dat skolai gr žinti. Aptarkite, kas bus toliau, jei sutartai datai pinig netur site, nes tam tikimyb visada yra.

Konkretumas ir dar kart konkretumas. Jei negalite šiais trimis punktais išlemti nieko konkretaus, tada jums tikrai geriau nesiskolinti. klimpsite dar didesnes b das, nes negeb jimas konkre iai atsakyti išvardintus klausimus deja parodo negeb jim tvarkytis su asmeniniais finansais.

Na, o jei sugebate konkre iai atsakyti šiuos klausimus, tada ar jums b tinai reikia skolintis? Nes panašu, kad finansus valdote, taigi, ar tikrai neišsiversite be paskolos?

Monetizavimas ir paskolos

Tai ne taip dažnai sutinkamas žodis. Dažniau per žiniasklaid galime išgirsti s vok "monetarin politika", kas reiškia "pinig politika", arba tiesiog b dai, kaip valstyb tvarkosi su pinigais. Monetarin valstyb s politika m s ia nedomina, nes tai beveik niekada nesusij su tuo, kaip išsaugoti ir padidinti žmoni asmeninius pinigus.

Išsamesnius monetizavimo apibr žimus galima rasti internete angl kalba, surinkus paieškoje "monetization". Tiems, kam r pi sava kišen , der t suvokti, k šis terminas apib dina. Paprastai šnekant, monetizavimas reiškia pinig vedim rink . Tarkime, užauginome 1000 ha miško. Einame centrini bank ir sutariame, kad bankas mums duos sum pinig už t mišk . Iš pirmo žvilgsnio tai atrodo kaip paskola už užstat , kuriai naudojami kit žmoni sunešti pinigai. Kaip tada atsiranda nauji pinigai, kuri rinkoje dar nebuvo? Taigi, supaprastintu atveju, mes, užaugin plyname lauke brand , ger , verting mišk , tur tume eiti centrini šalies bank , kuris turi teis spausdinti pinigus. Parodome jam, kad štai suk r me nauj vertyb , kurios iki šiol nebuvo, ir norime j monetizuoti, t.y., gauti pinig , kuriuos naudosome kaip main priemon , taip paleisime juos rink . Miškas pereina centrinio banko nuosavyb kaip turtinis pagrindas padengti naujai išleidžiamus pinigus, o mes gauname pluošt nauj kupi r . Nors galime užaugint mišk keisti kit sukurtas vertybes (pvz., maist , transport) nenaudodami pinig . Tai primins sen senov , kol dar nebuvo tarpin s atsiskaitymo priemon s – pinig , kai vykdavo barteriniai (preki , paslaug) mainai, kurie buvo nepatog s ir iššauk pinig suk rim .

Taigi, kaip monetizavimas vyksta šiandien? Daugeliu atvej tai daroma sukuriant skolas. Pavyzdžiui, mes nelaukiame kol užaugs miškas. Net jo nepradedame auginti. Tiesiog tikiname bank , kad miškas tikrai bus. Taigi, mes naujus pinigus

gauname ne už sukurt nauj turt , o už sipareigojim sukurti t nauj turt , už kur pinigus gauname jau dabar. Šis procesas v liau ir prisideda prie krizi ir nestabilumo pasaulyje k rimo - pinigai yra, jie panaudojami, gal tiesiog pravalgomi, o turtas, kur sipareigota sukurti, pvz., išauginti mišk ar s žiningai išmok ti paskol už nauj but ar mašin , ne visada b na sukuriamas. Nes dažnai dingsta motyvacija kažk daryti, kai pinigai jau yra ia ir dabar, jais galima normaliai naudotis, o k jau ten d l to miško... Taigi, jei pirmu atveju pinigai tur jo pagrind , buvo padengti realiu turtu - 1000 ha miško, tai už skolas sukurti pinigai NETURI pagrindo, jie n ra niekuo padengti, nebent žmoni TIK JIMU, kad popieriniai lapeliai, pavadinti pinigais, išties turi vert . Skamba juokingai, bet tai ne taip linksma, kai žinai, kad tiesa yra b tent tokia. Užtat tampa aiškiau, kod l geriau tur ti ne pinigus, o aktyvus, kurie generuoja pinigus. Pavyzdys gana primityvus ir ne visai tikslus. Ta iau tikiuosi, kad pradžiai to užteks geresniam supratimui apie monetizavimo proces , kaip atsiranda pinigai valstyb je (visuotinai žinomas pavyzdys – JAV dolerio emisija), kam sukuriamos skolos tarp valstybi , koks bankams tikslas tam tikrais periodais skolinti labai geromis s lygomis, ir koks tikslas kai kuriuo metu visai nutraukti skolinim . Tai daroma tam, kad perimti valdymo, naudojimo teis naujai sukuriam turt , o jo k r jus pareigoti kurti toliau nauj turt bank naudai.

Kuo skiriasi infliacija nuo pinig nuvert jimo?

Dauguma finansini žini stokojan i žmoni apie infliacij žino tik tiek, kad kai ji yra, tai kyla kainos, viskas brangsta, alga lieka ta pati, reiškia, pragyvenimo lygis smunka, nes už t pa i alg sigyjama mažiau preki ir paslaug , tai sako, kad pinigai nuvert jo.

Tikrov yra šiek tiek kitokia. Pavyzdys: gentis surinko 1 kg (1000 g) aukso ir jos vadas nusprendžia išleisti pinigus šio aukso kiekio pagrindu, tarkim 1000 specialiai pažym t žiev s gabal . Kiekvien žiev s lap galima iškeisti 1 g aukso. Žiev s gabalai išdalijami gentainiams ir šie jais naudojami kaip main priemone laikydamiesi vert s supratimo, kad b tent 1 lapas žiev s yra lygus 1 g aukso. Tarkime, kad apsukriausias genties medžiotojas gal gale už kailius iš kit gentaini susirinko savo rankas visus tuos žym tus 1000 žiev s gabal li . Nu j s pas šaman , saugant auks , jis paprašo tuos 1000 lapeli iškeisti 1 kg aukso. Galimi atvejai:

1. Šamanas nežinia kur pradangino 0,43 kg aukso. Pareiškia apsukriajam medžiotojui, kad aukso atsargos, kuri pagrindu cirkuliavo žieviniai pinigai, tesudaro 0.57 kg ir kad tiek ir ne daugiau išmok s už 1000 žiev s gabal . Tai ir yra pinig nuvert jimas

- sumaž jo vertybi , kuriomis užtikrinama pinig vert , nors pinig kiekis liko tas pats.

2. Šamanas iš kažkur iškas ir saugykloje laiko nebe 1 kg, o 1.31 kg aukso. Ir gen iai paskelb , kad pinig kiekio (žiev s gabaliuk skai iaus) nedidins. Tokiu atveju laikytume, kad pinig vert išaugo, nes, nepakitus j kiekiui, padaug jo j vert pagrindžian i vertybi . Pinig vert išlikt pastovi, jei padid jus vertybi kiekiui b t išleistas proporcingas jomis pagr st pinig kiekis (papildomai sužymimi dar 310 lapeli ir paleidžiami apyvart).

3. Aukso lik s tas pats kilogramas, ta iau šamanas pareiškia, kad, "ekonominiai sumetimais" yra išleista dar 500 žiev s lapeli to paties aukso pagrindu. Taigi, vis 1 kg aukso atiduodsi s už 1500 lapeli . **ia ir yra infliacija - padid jo pinig kiekis, nors pinig vert užtikrinan i vertybi kiekis liko tas pats.**

Nors tiek pinig nuvert jimas tiek infliacija turi panašias pasekmes (imame gyventi blogiau), j priežastys yra skirtingos. Vienu atveju maž ja pinig vert užtikrinan ios vertyb s, kitu atveju - prispausdinama didesnis pinig kiekis tam pa iam vertybi skai iui. Dar painiavos sukelt tai, jei abu šie procesai (pinig nuvert jimas ir infliacija) vykt vienu metu - pinig kiekis didinamas, o vertybi kiekis mažinamas. Šiuo metu bent jau Europos S jungoje pasireiškia infliacija, nes Europos Centrinis bankas spausdina papildomus eurus ir leidžia juos apyvart grei iau nei did ja vertybi kiekis.

Dar sunkiau tai suprasti tampa ir tod l, kad šiandien gana sunku vienareikšmiškai nustatyti vertybi kiek ir jam aptarnauti reikaling pinig kiek . Tai daroma skai iuojant kad ir t pat BVP (šalies bendrasis vidaus produktas) bei kitus rodiklius. Deja, pasigilin po interneto platybės šia tema pamatysite, kiek daug yra kiekvieno rodiklio apskai iavimo privalum ir tr kum . Ir kad problem žmonija su pinigais, j kiekiu, juos padengian i vertybi kiekiu ir viso to objektyviu suskai iavimu turi daugiau nei realiai išsprendžia. Suvokti šiuos skirtumus tarp pinig nuvert jimo ir infliacijos der t ir tam, kad žinoti, kaip kiekvieno iš m s rodos menki veiksmai prisideda prie visuotinio gyvenimo blog jimo. Nors atrodo, kad dirbame vis daugiau ir daugiau, vertybi sukuriame irgi vis daugiau, bet kaip mažai to g rio, taip mažai. Pažadu, kad parašysiu raš , kaip vyksta procesas, kuriuo didinamas pinig kiekis rinkoje ir kaip ia gaunasi, kad kiekvienas m s , kas skolinasi iš bank , prisideda prie infliacijos augimo. Pla iau apie tai ia:

<http://savifinansai.blogspot.lt/2011/01/siuolaikinis-pinigu-kurimas-arba-kaip.html>

„Šalia kelio kar ema“ arba uždaras darbo ir vartojimo ratas

To, k toliau rašau supratimui tikrai nereikia nei ypating žini , nei ypatingo išsilavinimo, nei išskirtin s patirties. Prie viso to galima prieiti tiesiog sveikai, logiškai samprotaujant. Taigi, keletas pasteb jim . raše

<http://savifinansai.blogspot.com/2010/08/is-ko-prasideda-ukis-ekonomika-ir.html>

rašiau apie tai, nuo ko prasideda visas šiuolaikinis kis. T siant mint , visuomen nuo seno iki dabar yra suskirstyta dvi dalis: 1. tie, kas realiai valdo šios žem s išteklius (tai mažuma, galb t keli procentai vis žem s gyventoj); 2. tie, kas šios žem s ištekli nevaldo, ir tam, kad išgyvent , turi kažkaip verstis, kad gaut 1-osios visuomen s dalies valdom ištekli dal savo ir savo artim j poreikiams patenkinti.

Kažin ar tas, kas turi savo rankose REALI gali valdyti išteklius, galintis daryti tak politin , finansin , karin ir kitoki bet kurios valstyb s srit , kada nors nor s tokios galimyb s atsakyti. Ta iau tam, kad antroji visuomen s dalis išgyvent ir tuo pa iu kurt 1-ajai reikalingus produktus ir paslaugas, nori nenori reikia dal ištekli perleisti 2-os visuomen s dalies rankas. Taip per ilgesn laik reali galia atitekt antrajai visuomen s grupei. Jei tik šioji bus sumani, protinga, taupi, kantri, besimokanti. Tod l sp ju, kad kažkada šalia dvar ir buvo steigiamos kar emos, o jas gal jo steigti ne bet kas, tiesiog šiaip sum st s, kad samdiny s, gav s iš pono auksin , j ne sutaupyt ir investuot ir gal gale pats pasidaryt ponu, o tiesiog pragert pono kar emoje. Ir kit dien v l viskas likt taip, kaip buv . Ponui sugr žo jo ištekliai tiek pinigais už saman , tiek fizinio darbo j gos prasme, nes samdiny s ateis dirbti. Juk jam v l reikia pinig . Gal smukl aplenks, bet užsuks priklausan i krautuv savo bui iai reikiam daikt taip v l atiduodamas pinigus.

Šiandien tai tebevyksta. K uždirbame, t išleidžiame ir dar pasiskoliname. Smegenys dirba režimu - kaip ia ir dabar išvengt s skausmo ir nemaloni poj i bei gauti pasitenkinimo jausm .

Nemanau, kad staiga, nei iš šio nei iš to tokioje sistemoje iš esm s kas nors pasikeis. Gal tik atsiras vienas kitas žmogus, kuris, imdamasis atsakomyb s už savo gerb v , finansin išprusim ir tur damas didel nor ištr kti iš šito darbo - vartojimo rato, k nors pakeis savo gyvenime, kad tapt savo gyvenimo tikru šeiminingu.

Apie NT (nekilnojamojo turto) vert

Si lau laikyti, kad bet kokio NT kain sudaro dvi dalys: objektyvi ir subjektyvi.

Objektyvi kainos dalis. Objektyvumas - tai tas, kas pamatuojama. Manau, ši kainos dalis sudaro realios NT statybos išlaidas. Pastatyti tok pat pastat Vilniuje Kaune ar kaime Skuodo rajone kainuos apytiksliai tiek pat, jei nekreipsime nežymi dalis vis išlaid sudaranias transporto išlaidas bei reikalingas komunikacijų pajungimo išlaidas. Jis eina išlaidos medžiagoms ir išlaidos darbo užmokesiui statybininkams, projektuotojams. Jei statyba ne nauja, galima jos kainas perskaityti ši dien kainas turint medžiagų ir darbų žiniarašius su senomis kainomis. Neturint patikimos informacijos apie seniau pastatyto NT statybos kainą galima remtis tuo, kiek lygiai tokia pati statyba kainuot šiandien bei vertinti nusidavimą.

Subjektyvi kainos dalis. Ji pasireiškia žmonių psichologija, jai keliai. Todėl racionalumo ji ne visada galima rasti. Apibūdinti šią kainos dalį, kaip "finansinę nuomonę apie NT išraišką". Visuotinė nuomonė, kad NT yra geroje vietoje, pvz., senamiestyje, reikš ir aukštesnę tokio NT kainą. Nors tas pats NT skirtingiems žmonėms su jų skirtingais poreikiais turės skirtingą subjektyvą vertę. Tiems, kieno poreikis neatitinka – nulinis, gal ir neigiamas.

domu tai, kad galutinė NT kaina ne visada bus aritmetinė objektyvios ir subjektyvios kainų suma. Jei subjektyvi kaina neigiama, objekto galutinė sumokama kaina gali būti gerokai mažesnė už objektyviąją kainą. Taigi, kokia Jūsų sigyto NT kainos struktūra? Už ką mokėjote?

T siame NT tem

Sveikoje normalioje visuomenėje tokios tvarkos manau nerastume. Koks skirtumas, kaip yra likusiame pasaulyje, jei mes kieme, toje pačioje Lietuvoje yra tokios nesmonės. Ir beveik visiems tai yra normalu, na, nebent patiems skolininkams gal rpi, ar taip iš tikro gali būti. Išjunkime TV, nekalusykime ten apsimetanti protingais „analitikais“. Tarkime, sumst žmogelis, kad jam labai reikia sigyti butą. Na taip reikia, kad naktimis nebemiega. O pinigų savinara. Nujo žmogelis bankas. Tas geras visiems buvo ir kiekvienam po pus milijono iki grabo lentos skolindavo. Ir gavo žmogelis paskolą, kokius poršimt t kstanti kukliai d žutei beprotnamyje, atsiprašau, daugiabutyje sigyti. Atjo pabaisa Krizis, atm iš žmogelio darbų. Bankas irgi atjo, papraš paskolos atgal. Žmogelis sako – neturiu darbo, taigi nara ir pinigų. Bankas – parduok savo butą ir atsiskaitysi. Žmogelis m ir pardav. Bet baisioji Krizis su didesnes but kainas ir žmogelis, pagyvenęs už skolintus poršimt t kstanti sigytame bute, po poros metų pardav t but už visus šimt. Ir liko bankui skolingas dar 65 000, mat š t jau gražins

buvo. Nei buto, nei darbo, tik skola. Kur ia nesmonė? Pats kaltas, kad žioplai buvo ir bankui vergijai parsidav. Palaukite, nesmerkite, ia ir patys galjote atsirasti, ar j s artimieji. Geriau pasimokykite iš svetimų klaid ir kitus paprotinkite, ypa jaunį kartą, kuri po keli met galvos skolintis. Taigi, žmogelis pirko, o paskui pardav vien ir t pat butą. Na, gal kiek ir patryn t butą per por met (kas vadinama nusidavimu), gal kok t kstanti vien kit naujam šeiminkui reikis, o gal ir nereikis d ti, kad atstatyt butą pradin b kl. Panašiais atvejais nusidavimo suma yra niekingai maža, kad j kreiptume d mes. Iš esmės butas tai tas pats, tik jo kaina kita. Taiau ar butas pats nuvertėjo, ar per por met išvirto sienos, iškrito langai, supuvo visas namas(?), ar pinigų vertė buvo pakeista? Butas koks buvo, toks liko. Pinigai atjus krizei buvo padaryti vertingesniais. Tai kodl m s šalyje tokia keista tvarka – bankas duoda mažai vertingus pinigus, o atgal nori tokio paties kiekio, bet iš ties visai kitos, didesnės vertės pinigų? Tik apie t vertę – nei pus š žodžio. Daiktas tai vienas ir tas pats koks buvo, toks ir liko. Piniguose negyvensi, j nesuvalgysi, jais nevažiuosi, j kaip toki išvis nereikia, reikia to, k galim už juos sigyti. Logiška b t taip: jei jau davei žmogui pinigų butui sigyti, tai ir pasiimk atgal t daiktą, už kur davei pinigus, jei pa i pinigų skolininkas neturi. Už daikto nusidavimą gali pareikalauti iš to žmogelio dar susimokti. Tai tur t b ti viskas, k bankas tur t teis, arba daiktą, arba jo vertę pinigais tuo metu, bet ne nominalų pinigų kiekį. Reikalavimas gr žinti paskolintų pinigų kiekį niekaip neatsižvelgiant to kiekio vertę mano manymu yra teisintas aplūšimas. Tai tebevyksta, o mes, visuomenė, tai laikome normaliu ir savaime suprantamu dalyku.

Panagriniame „Kortel kasdien“

Lietuvoje veikiančios bankai susivienijo projekte "kortel kasdien". J projekt galima panagrini internete, puslapyje tokiu pa iu pavadinimu. Taigi, panagrini kime. Cituoju ten pateiktą info ir rašau, kaip man atrodo. O j s spr skite, kas teisybė.

Atsiskaitydami mokėjimo kortele:

- Nesinėšiojate daug grynų, todėl jau iat s saugiau.

Komentaras: nieko panašaus, saugiai jau iuosi, kai kišenėje turiu bent kiek daugiau grynų, nei man prireikia visoms einamosioms ir bent daliai netikt dienos išlaidų apmokėti. Juk ne visur kortelės priima, ne visur yra bankomatai ir dar ilgai taip bus.

- Kiek turite pinigų, žinote tik j s patys.

Komentaras: didesnės nesmonės sugalvoti matyt nepavyko. Kiek aš turiu grynų pinigų kišenėje, žinau tik aš. Aišku, jei atidaręs pinigų imu sauj

banknot ir pradedu mojuoti kair ar dešin , tai apie mano pinigų sužinos ir kiti. Gal net atimt kas sugalvos. O kortel je esan i sum žino bankas. Be to, ir tai yra vienas iš svarbiausi dalyk , kod l nelaikau pinig kortel je - bankas turi galimyb bet kada net ir be mano žinios blokuoti mano kortel , nurašyti pinig , dar k nors iškr sti. Galite tik sivaizduoti, kiek tur site reikal ir nepatogum , kol atstatys j s sum s skaitoje, jei paaišk s, kad tai tik technin klaida, o ne nurašymas skolos kokiai "sodrai", apie kuri net nenutuok te.

- Skirtingai nei netekus gryn j , 99,8 proc. atvej praradus kortel pinigai joje lieka saug s.

Komentaras: Netek s gryn j aš savo nuostolius žinau ia ir dabar, j dydis yra apribotas prarasta suma. Praradus kortel yra kr va reikal , nerv ir išlaid , kol užblokuoji s skait , kol pasidarai nauj kortel . Visa tai yra vis pirma laiko s naudos, kuri nevertiname.

- Taupote laik – netenka vargti ir laukti, prie kasos skai uojant centus.

Komentaras: Pasteb kite, kaip paniekinamai pateikta info apie žmones, skai uojan ius SAVO pinigų. Jei pinig yra, sutikit, kad joks vargas juos skai iuoti. Be to, jei banknot paduodu aš, tai gr ž man atskai iuoja kasinink , ji dirba, o ne aš. Be to, laiko ia prarandame mažai - jo kur kas daugiau prarandame tuš iai v psodami visokius klyno show per TV bei slankiodami po prekybos centrus, kol sum stome, už kok šlamšt išmesime savo pinigų.

- Negaištate laiko eil se prie bankomat .

Komentaras: Nesupratau. Jei man reikia pasiimti gryn j , o prieš mane jau stovi keli eil je prie bankomato - laikas gaištamas.

- Už prekes ar paslaugas sumokate taip pat greitai kaip ir grynaisiais pinigais.

Komentaras: Nes mon . Tai reikia ži r ti kiekvienu konkre iu atveju. Jei strigo ryšio linija - negal site išvis apmok ti, jau nekalbant apie delsim .

- Mokes ius galite sumok ti internetu – ir pigiau, ir greiau.

Komentaras: Nors vienas vienintelis privalumas iš ia išvardint tem . Internetin bankininkyst tokiu atveju geras dalykas. **Tik tam užtenka s skaitos banke, kortel s išsiimti neb tina.**

- Nebeturite skai iuoti patys – už jus tai padaro bank atsiskaitymo sistema.

Komentaras: STOP, ATSARGIAI, vienas iš didžiausi tr kum pateiktas kaip koks privalumas! Mulčiai, na kam jums pinigai ir j skai iavimas?! Kitais žodžiais - jei j s patys nevaldote situacijos, nesekate savo pinig , reiškia, j s NEVALDOTE SITUACIJOS savo pinig in je. Tai kas j tada valdo?

- Nevargstate, skai iuodami, kiek liko pinig – apie tai jus bet kuriuo metu gali informuoti SMS žinut .

Komentaras: Galima dr siai pakartoti: STOP, ATSARGIAI, vienas iš didžiausi tr kum pateiktas kaip koks privalumas! Mulčiai, kam jums pinigai ir j skai iavimas?! Kitais žodžiais - jei j s patys nevaldote situacijos, nesekate savo pinig , reiškia, j s NEVALDOTE SITUACIJOS savo pinig in je. Ar tai vargas suskai iuoti SAVO uždirbtus pinigų?

„Mano biudžetas“

Toliau t siame internete esan ios informacijos apie asmenini finans tvarkym analiz . Šio rašo taikinys - vieno banko si loma paslauga "Mano biudžetas".

Nesu šio banko klientas, tod l kaip ten viskas veikia, negaliu išbandyti. Tam reikia tur ti s skait tame banke ir naudotis j internetin s bankininkyst s paslauga. Remiuosi tik pateikiama reklamine medžiaga. Pam stymams manau to pakanka.

Reklaminis tekstas: "Skiltyje „Mano biudžetas“ j s gal site lengvai sekti visas savo pajamas ir išlaidas, nepriklausomai nuo to, kiek s skait ar mok jimo korteli naudojate. Grafikuose gal site steb ti atskir išlaid grupi pasiskirstym , pavyzdžiui, išlaidos maistui, degalams, laisvalaikiui ir kt. Savo esamos finansin s situacijos vertinimas yra pirmas žingsnis norint prad ti valdyti savo biudžet , išmokti taupyti ar gyvendinti svajones."

Iš karto klausimas - jei noriu vertinti VISAS savo pajams ir išlaidas, kaip t galima padaryti, jei pajamos ar išlaidos buvo gautos ar išleistos ne per banko s skait ? Bet ia ne esm . Nes toki papildom išlaid ar pajam grynais vedimo galimyb galima suprogramuoti. Tai b t dar domesn informacija bankams ir tam tikroms valdiškoms strukt roms apie j s grynuosius, kiek gi iš ties j turite, kiek pvz., jums atvež emigrav gimintai iai. domiau kitas dalykas - kas ir kaip gali garantuoti, kad visa šia informacija nepasinaudos bankas savo reikalams? Reikia suvokti, kad garantijos, jei šia paslauga naudojat s, n ra. Yra ten aišku visokios konfidencialumo sutartys ir panašiai. Tai šamštas lengvatikiams. Informacija apie j s asmenin biudžet gali b ti kiek saugesn tik vienu atveju - jei ji yra saugoma tik jums žinomoje vietoje.

Iš toki duomen bankas gali pavyzdžiui žinoti, kiek, kada ir kam išleidžia tarkim Mažeiki gyventojai. Ta informacija b t labai domi prekybininkams, pvz., organizuoti vairias marketingines akcijas tam tikroms prek ms tam tam tikru metu.

Reklaminis tekstas: "Pamirškite apie eki rinkim ir kitus darbus skai uojant savo išlaidas. Naudokit s rankiu „Mano biudžetas“ ir visas savo pajamas ir išlaidas matysite susistemintas atskiras grupes. Visus mok jimus atlikite interneto banke, o prekybos vietose atsiskaitykite mok jimo kortele -

tai jums padės geriau kontroliuoti savo biudžetą. Jis gali būti tiksliai ir detaliai žinoti ne tik, kiek pinigų išleidote ir kiek dar liko, bet ir kam išleidote, kur galite sutaupyti. Taip pat galsite išlaidas priskirti tam tikrai išlaidų grupei ar pogrupiui, viliu perskirstyti ar pakeisti kategorijas. Pavyzdžiui, parduotuvę je pirkote ir maisto, ir drabužius, bet norite šias išlaidas išskaidyti skirtingas kategorijas, nors mokote už viską bendrai."

Vyksta skatinimas mokėti tik kortele, kad bankas matytų, kiek kam išleidžiame. Peržiūrėkite mano ankstesnį rašalą apie bankines kortelės naudojimą ("kortelė kasdien"). Nes nebeneriu kartotis, kad ir plaunamos smegenys, kad tik patys neskaitytumėte... Situaciją JAU IATE IR VALDOTE tik tada, kai patys viską skaitai išuogiate.

Panagrinime kime „Pinigų nus“

Benaršydamas informaciją apie finansus radau ir vieno banko mokomąjį žaidimą, kur galima rasti pinigų planą.

Viskas ten gražu. Pažaidžiau viską, kas siūloma. Man nepatiko. Visiškai.

Atidžiau pastudijuokite, kokių amžiaus grupių nukreiptas šis žaidimas. Tai kone pati imliausia informacijai amžiaus grupė. Tai, kas lenda galvą šiame amžiuje, išlieka ilgą laiką. Atkreipkite dėmesį, kas ruošia ir adaptavo šį žaidimą. Teisingai, vairas ekspertai, išmanantys savo darbą. Sociologijos ir psichologijos srityse. Dalykuose, kurie dažnam žmogui kelia abejingumą. Pasigilinkite, kas parašyta šio žaidimo pristatyme, jo tiksluose. Tada patys pažaiskite, kad pamatytumėte ir nuspręstumėte, kiek "temų" keli mano pastebėjimai.

Taigi, mano pastebėjimai ir nuomonės apie šį žaidimą. Manau, kad šiuo žaidimu, peršmonim ir perpasmonim žaidžiančiajam diegiama tam tikra programa, kuri jis turėtų pritaikyti (visai nesvarbu, kiek sūmoningai, svarbu, kad taikytų) savo gyvenime ateityje. Prisiminkit žaidimą, kuriems skirta, amžiaus grupė. Mano manymu, ji dar visai jaunam žmogui programuojama:

1. paklusnaus nematymo vergo požymiai (žaidime dėl pinigų turi dirbti fizinis darbas (pamstymui - kiek uždirba bankininkas virš nulis, kiek ten pastangų ir koks jo darbas produktas sukuriamas?), ir dar toks, kur mažai lavinamas matymas);

2. siekimas uždirbti pinigų egoistiniams materialiams ir jusliniams poreikiams patenkinti (žaidime k uždirbai, t išleidi savo daiktams ar malonumams, nieko neradau apie labdarą, pagalbartimui).

3. protis išleisti tai, k uždirbai ir vėl dirbti kad išleistum, t.y., sukimasis savotiškame darbovartojimo rate (žaidime neradau nieko apie investavimą, aktyvų sigijimą, savo pinigų šaltinio

sukurimą. Tik nereikia sakyti, kad tai per sudėtingi dalykai jauniems žaidėjams. Jie protingesni nei suaugusieji sivaizduoja.

Ir šiaip, pasigedau informacijos, suprantamai išaiškintos vaikui, kas yra pinigai, kokios jos rimos principai, kaip veikia ir kokius dalykus turėtų atlikti bankinė sistema. Taigi, mano manymu, tam, kad šis žaidimas išties prisidėtų prie formuojamo atsakingo ir savarankiško asmenybės finansinio žmogaus išsilavinimo, dar reikia padirbėti.

S vokos „taupymas, investavimas, spekuliacijos“

Kas yra taupymas?

Pagal informaciją, rastą internete, šitas žodis reiškia dalies ar net viso uždarbio, ar kokio daikto (pvz., grūdų) atidėjimą ateities naudai. Dar taupymas apibrėžtas kaip "pajamų ir vartojimo išlaidų skirtumas". Nors tai nėra visai tikslu, jei tas nedaroma sūmoningai, tai greičiau tik vadinti liku.

Taigi, taupyti, tai reiškia ateities naudai atidėti dalį to, ką turime šiandien ir galime šiandieniai ir dabar suvartoti. Priežastys, dėl ko taupoma, gali būti įvairios, jų nevardinsiu. Apsiribosiu tuo, kad taupymas tampa domesnis ir svarbesnis, kai žmogus žino, kodėl jis tai daro. **Pavyzdžiui, nori sukaupti šėšim nesim „finansinį pagalv“.**

Kas yra investavimas (investicijos)? Tai jau ne lietuviškas žodis, daliai žmonių jo prasmę iki šiol gali būti neaiški. Pasikapsius internete randu, kad šio žodžio prasmė yra tokia: tai kažkas dėl tos lėšos, pinigų, vertybų. Daugeliu atvejų investavimu laikomas pinigų dėjimas su tikslu po kažkiek laiko atgauti didesnį sumą nei buvo dėta.

Mano manymu, tvirtu ryšiu tarp taupymo ir investavimo nėra. Nes investavimu galima pavadinti bet kokias, nebūtinai išsantaupytas išlaidas investavimui, kurios po kurio laiko sugrąžos didesnį sumą. Taigi, visos kitos išlaidos, kurias patiriame, ir kurios nei paįsos grąžta, nei atneša su savimi dar daugiau lėšų mums kišenėse, nėra investicijos.

Taigi, investuojame, dėdame lėšas kažkur tam, kad atgautume kėdėjome ir dar daugiau. Verta prisiminti apie užsienio investuotojus Lietuvoje. Tai viso labo žmonės, dėdantys savo pinigus tam, kad juos paskui atgautų. O kalbos apie darbo vietų kurimą, žmonių gerovę mažai ko vertos. Investuotojai darbo vietų sukurs tik tiek ir leis darbuotojams tik toką gerovę sulyg, kuris užtikrins jėdėt lėšų grąžim ir dar prieaugį. Jei mes patys esame investuotojai, argi elgtumėmės kitaip?

Taigi, atidėdami nuo dabarties vartojimo sutaupymė, per metus kitus trejus sukauptume ateities naudai tam tikrą lėšų kiekį. Aišku, norime, kad tai išliktų, išsaugotų vertę, o jei dar lėšos padidėtų, tai būtų visai gerai. Ji ir kyla labai gerai žinomas

klausimas "K DARYT?". Atsakymas - investuoti. d ti l šas taip, kad jos išlikt ir netgi did t kei iantis žmon ms, laikams, santvarkoms. Apie tai skaitykite sekan iame straipsnelyje.

Investavim si lau skirti tokias r šis:

1. **Aktyvus investavimas.** dedame l šas ten, kur patys kiek manoma daugiau takojame ir r pinam s j augimu, domim s kaip t daryti, saugome nuo galim gr smi ir sprendžiame, kaip kur k su d jima is nuveikti, kad gauti didesn gr ž . Vienas pavyzdži - nuosavas verslas.

2. **Pasyvus investavimas.** dedame l šas ten, kur patys po d jimo neturime takos. Tiesiog tikim s, kad viskas bus gerai, kad globalios j gos ir geri d d s pasir pins, kad m s d jimai augt ir mums sugr žt didesni. Vienas galim pavyzdži - investicinis gyvyb s draudimas, investiciniai fondai.

Visiškai gryno nei pirmo nei antro tipo investavimo grei iausiai neb na. Vienur yra daugiau aktyvumo, kitur - pasyvumo.

Atskirai reikt pamin ti spekuliacijam . Kartais tai tapatinama su investavimu. Ta iau mano manymu yra ne visai taip. **Spekuliacija** yra prekybin operacija, kai iš vieno daikt perki pigiai, kitam t pat daikt parduodi brangiai. Papildomos naujos vert s, naujo daikto nuo toki veiksm neatsiranda. Tik kain skirtumas lieka kišen je. Tod l spekuliacija gal ir gali b ti vienas iš aktyvaus investavimo b d turim sutaupt l š padidiniui. Lygiai taip pat tai yra b das ir jas prarasti - nupirkau rodos pigiai, bet kainos dar krito, pinig reikia, tenka parduoti pigiau nei nupirkau. Galime tai pavadinti "aktyviu neigiamu investavimu". Ta iau vis tik nelaiky iau spekuliacijam investavimu, nes ši operacija nesukuria naujos, iki tol nebuvusios vert s, o žaidžia su pinig kiekiu už esam konkre i vert .

Kaip išvengti greit paskol ir kit b d su finansais

Prad kime nuo to, kad b kite kritiškai viskam, kas ia parašyta, akiai netik kite nei vienu žodžiu. Patys visk perm stykite, pasverkite, vertinkite, susiraskite kit šaltini . Dom kit s, m stykite ir spr skite savarankiškai. Tai svarbiausia.

Toliau.

Dažnai dalis žmoni bankus ar kitas finans staigas ži ri su kažkokia pagarbia baime. O j atstov klauso išsižioj lyg ten didžiausia gyvenimo išmintis liet si. Supraskime, kad bet kokios finansin s institucijos yra verslo vienetai, kaip bet koks uab'as. Tai viena. Antra - bet koks darbas, bet kokia darbin veikla vis pirma pareikalauja s naud . N ra jokios veiklos be s naud . Tre ia, jei mon patirs tik s naudas, jei ji nesugeb s uždirtbt pinig daugiau nei reikia padengti daromoms s naudoms d l savo atliekam funkcij , ji tiesiog

bankrutuos. Ketvirta - bet kokioje mon je yra asmenys, vadinami savininkais. J veikla yra organizuoti mon s veikt , t.y. patirti išlaidas, bet tokias ir tiek, kad ateit pajamos, didesn s nei patirtos išlaidos. Tai kas lieka - j pelnas.

Taigi, finans mon kaip ir bet kokia normali verslo mon veikia taip, kad vis pirma uždirtbt . Tod l ir daro tai, kad uždirtbt : kažk parduoda klientams. Jei mes kažk nupirkom - uždirtbo. Ar iš to gavome naudos ir mes? ia jau patys galvokite. Joks bankas n ra kažkokia gera b tyb , kuri mums es labdaringai stengiasi pad ti. Kaip ir maisto preki parduotuv duon atveža ne tik tod l, kad j s norite valgyti, o tod l, kad d l savo noro valgyti jiems už tai atnešite mainais savo pinigus. Supraskite, ko norite, kai kažk perkate iš banko, skai iuokite, ar jums apsimoka iš banko ar kitos finans mon s pirkti, pvz., paskol .

Dar keli patarimai, kurie pad s, tereikia veikti pagal juos:

1. pamirškite iliuzijas, kad kažkas, neskaitant artimiausi žmoni , šeimos, (valdžia, fondai, sodra, bažny ia, toliau t skite patys) jums kaip nors pasir pins.

2. pamirškite iliuzijas, kad štai, kažkam duosite l š , ir kažkas už jus jums t pinig (su tokia pa ia verte) uždirtbs ("prasuks") daugiau nei kad nešit, o j s sau gyvensite atsip t . Apskritai, kod l kažkas tur t nor ti jums par pinti daugiau pinig nei kad sau pa iam?

3. Visada prisiminkite, jei pinigai, ar kitas turtas yra ne j s rankose, jei juos patik jote kažkam kitam, rizika, kad j s j neatgausite, yra visada.

4. Tur kite kuo mažiau bank s skait . Pilnai pakanka vienos.

5. S skaitoje nelaikykite daugiau pinig nei j reikia j s tipiniams einamiesiems pavedimams padaryti. Geriausia pinigus nešti prieš pat planuojam mok jim . Jei pajamos iš darbo ar kitur pervedamos s skait , kuo grei iau nusiimkite, palikdami tik tiek, kiek reikia planuojamiems artimiausiems tipiniams pavedimams.

6. Nelaikykite bankuose ind li . Netur kite joki bankini produkt , skaitant investicin gyvyb s draudim , kur tenka nuolat iš savo kišen s mok ti našus.

7. Jei turite skol , kuo grei iau gr žinkite ir daugiau nesiskolinkite. Greitesniam skolos gr žinimui nuo bet koki pajam atid kite tam tikr procent , pvz., dešimt, atiduoti skol padengimui. Svarbu! Kad ne klimptum te skolas, vis pirma skirkite skolinim si pvz., verslo moni , kurios turi pinig , bet naudoja banko, o ne savo pinigus, nors turi kuo padengti skol esant reikalui, nuo skolinimosi, kai "tr ksta iki algos" - tai yra žudantis atvejis daugeliui. Deja, bet privalote mok ti išgyventi su tiek, kiek turite pajam . Tai žiauru, bet jei skolinsit s tr kumams padengti, bus dar žiauriau.

8. Jei atsiskaitymams pratote naudoti banko kortelę - laikykite tai žalingu pro juos ir meskite. Kortelė – tik debetinė ir tik pinigų nusiimimui. Kitiems atsiskaitymams, visur kur tik manoma, naudokitės grynaisiais.

9. Pagalvokite apie saugią vietą gryniesiems ir kitoms turimoms vertyboms, dokumentams. Prisiminkite, kad daugelis aplinkinių vyksta dėl informacijos nutekėjimo, kai gal patys per daug parodote (net artimiems, patikimiems žmonėms), kur kiek turite. Todėl praskite laikyti liežuvį už dantų, kai kalba pasisuka apie jūsų pinigus ir kitus turto reikalus. Pasidomkite, kiek kainuoja vairs turto draudimai ar seifo banke nuoma. Kartais, priklausomai nuo to, kiek ko turite saugoti, tai gali būti pigesni reikalai nei sivaizduojate, ypač jei šeimoje keli nariai „susimetate“.

10. Turkite atsidėjusioje vietoje, tik jums žinomoje ir lengvai pasiekiamoje grynais sumai, reikalingam išgyvenimui bent 6 mėnesiams, tam atvejui, jei staiga nutrūksta gaunamasis pajamų srautas. Kaip visada nėra iš ko, bet privalote dėl savo ir savo artimiausių žmonių tai sukaupti.

11. Galvokite, gilinkitės, ieškokite, domkitės, kur iš ties būtų geriausia nukreipti likusius pinigų išlaidų.

12. Jei yra galimybė patiekti užsiauginti maisto - auginkite, jei turite galimybę patys pasigaminti sau reikalingus daiktus ar rėbus - gaminkite, jei yra galimybė koks nors išmokti, kas gyvenime pravers (nors šiam momentui atrodo, kad nereikia) - išmokite, sigykite gerus ilgą laiką kasdienio naudojimo daiktus. Jei turite galimybę pagelbėti ar bent pamokyti kaimyną - būtinai taip ir padarykite. Nepraplukite vienišai - bendraukite. Jei nėra galimybių - atraskite. Niekas už jus jums galimybių neatneš. O kodėl turite?

Vėl perskaitykite patį pirmą šio straipsnio sakinį.

Papildomai, ištrauka iš vieno senesnio mano straipsnio, **ką investuoti**, kai aplink tiek pavojų?

Pirmiausia investuokite savo sveikatą. Jei tikite, kad viskas, ko reikia dėl sveikatos, tai nusipirkite vaistą, jums tuo labiau derintą susirpinti savo sveikatai. Galbūt pakeisti mitybą, gal užsiimti mankšta, mesti rėkyti, nustoti vartoti alkoholą. Niekas verta viskas, ką turite, jei sergate. **Dar investuokite šilumą, gerus ir jaukius santykius su namišiais, kaimynais, giminėmis, aplinkiniais.** Tada ir vairios negandos mažiau baisios, kai yra daug teigiamai jūsų atžvilgiu nusiteikusių ir galinčių padėti žmonių. Tačiau jei su jumis kiti žmonės bendrauja tik tam, kad turėtų naudos, arba tik dėl finansinės naudos jūsų su kitais bendraujate, arba visai nebendraujate, jūsų santykių sritis apleista ir laukia dėsio. Nėra prasmės būti turtingu, žymiu,

takingu, jei nėra su kuo visu tuo nuoširdžiai pasidžiaugti ir tą sukme pasidalinti.

O ką investuoti savo uždirbtus atliekamus pinigus, kad jie nenuvertėtų ir net padaugtų? Vieno atsakymo nėra. Ir aš nesibūtinu žinanuoju. Ieškokite, spręskite patys. Jūsų pinigai ir kiti finansiniai klausimai – jūsų problemos. Neturkite pinigų nei kitokio turto – neturite SU JAIS SUSIJUSI problemų. Kad problemos tada bus kitokios, tačiau jau atskira tema.

Prisiminkime, kad apiuopiamos vertybės (prekės ir paslaugos) sukuriamos žmoniu protu ir darbu (o ne vien darbu, ar vien protu). **Ir jos turi vertę tada, kai tinkamos vartoti kitiems žmonėms, neša jiems naudą, tenkina poreikius, kai jas galite iškeisti kitam žmogui sukurtas jums reikalingas gėrybes. Tai vadinasi vienu žodžiu – parduoti. Kad galėtumėte parduoti – turite daryti tai, ko tikrai reikia kitiems. Nes kitaip neparduosite. Neišsikeisite, neišmainysite tai, ko reikia jums.**

Išleiskite mažiau, nei gaunate pajamų. Ir niekada nesiskolinkite vartojimo išlaidoms. Pajamos visada turi likti didesnės už išlaidas. Jei nepadidinate pajamų – peržirkite ir sumažinkite išlaidas, kad jos neviršytų jūsų pajamų. Ieškokite būdų tai gyvendinti.

Mano manymu, geras būdas yra investuoti laisvus pinigus nuosavai verslui. Kad ir smulkiai. Kuo daugiau žmonių savarankiškai sugebės tvarkytis su savo pinigais, ugdys savo verslumą ir tai perduos savo vaikams, kuo jie daugiau užsiims veikla, iš kurios turės finansinę naudą, kuo daugiau jausies savarankiški ir galintys patys savimi pasirūpinti, tuo turtingesni ir saugesni bei draugiškesni visuomenės tapsime. Tikrai gaila, kad valstybiniu lygiu smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas po šiuos dienas yra tik skambūs žodžiai. Nemažai žmonių, pabandę to imtis ir atsitrėnkę dirbtines, nereikalingas užtvanas, praranda verslumą ir iniciatyvą bei norą kažką patys padaryti dėl savo gerovės, kad nebūtų našta valstybei. Socialinė valstybės sistema vertėtų pertvarkyti taip, kad žmonės kuo mažiau norėtų būti valstybės išlaikytiniai ir samdiniai, o jaustųsi patys savo krašto ir savo gyvenimo šeimininkais.

NIEKADA nedirbkite TIK dėl pinigų. Veikla, už kurią jums moka, privalo jums patikti. Kitaip būsite tiesiog nelaimingi.

Dar manau, kad verta turėti nesunkiai privačiuoju lopinėlį žemės, su šuliniu ar vandens gręžiniu jame, su gabaliuku miško. Jokios krizės nebaisios, kai turi vandens atsigerti, vietas užsiauginti maistui, susirūpinti kad ir kukliai pastogėi nuo šalio ir lietaus, malkų pastogę apšildyti.

Ir dar kartą – jei ketinate investuoti, privalote tuo domėtis ir gilintis. Negalima savo uždirbtus pinigus palikti kitam valiai. Tik jimas, kad kiti jums

uždirbs pinig tiesiog už tai, kad jis davė tejiems savo pinigų, yra vienas praž tingiausi .

Zinios apie finansus nėra nei sunkios, nei nesuprantamos, nei sudėtingos, kaip kad bandoma teigti. Tik reikia patiemis domėtis.

Netik kite autoritetais, tačiau klausykite jų, bet kritiškai vertinkite, ką jie sako. Nes ir jie klysta. Ką galima pasakyti apie garsų vieno banko prezidento patarėjį, kuris viešai studentams pasakė, kad už paskolą sigytais namais, kuriame gyvena, yra investicija? Negi autoritetas nežino, kad investicija, duodanti teigiamą grąžą, yra tik tuo atveju, jei sigijote namams, kad parduotumėte brangiau nei perkote, arba namus išnuomojate. O jei gyvenate name, neketindami jį parduoti, tai patiriate vartojimo išlaidas, o ne turite investiciją .

Ir dar kartą .

Vidurperskaitykite patį pirmą šios dalies sakinį .

Kiek už mėnesį? Ar už metus?

Atkreipiau dėmesį, kad daug tautiečių skaičiuoja savo pajamas už mėnesį . Manau, kad toks skaičiavimas daugeliu atvejų nėra tikslus, nei prasmingas. Mėnuo nelygu mėnesiui, pajamos gali skirtis. Arba gaunama pajama už mėnesį, o už konkretų darbą, kuris truko kitą laiko periodą . Todėl siūlau pereiti prie savo visų mėnesinių pajamų skaičiavimo. Būtent taip skaičiuojamos pajamos, o darbo pasiūlymuose rašomas siūlomas atlyginimas (dar reikia žinoti, prieš ar po mokesčių, dažniau – prieš mokesčius) Vakar šalyse.

Mano manymu, taip patys sau tiksliau matome savas pajamas, o paskaičiuojame, kiek vidutiniškai gauname per mėnesį, išsivaduoju nuo apgaulingų iliuzijų, kai tik mėnesis gavę didesnes pajamas laikome, kad jos tokios patios yra ir visus kitus mėnesius. Juk ne paslaptis, kad ne vienas, kai atsako klausimui apie pajamas, pasigiria (vis tie kompleksai...) didesnėmis, imdamas geriausią kažkada buvusį mėnesį . Ir taip apgauna save, nenorėdamas pripažinti, kad pajamų lygis iš tiesų yra žemesnis ir ne viską šiuo metu iš tikro gali sau leisti, ką galėtų, jei turėtų pajamas, apie kurias sako kitiems.

Dar kitas pajamų skaičiavimas, kuris man taip pat patinka – kiek pajamų rankas vidutiniškai ateina per darbo dieną ar darbui skirtą valandą .

Skaičiuokime savo mėnesines pajamas po mokesčių, taip tiksliau matysime situaciją apie savo pajamas.

Taip pat siūlau daryti ir su išlaidomis. Tai padės vertinti, kokią dalį pajamų išleidžiame. Ir jei į mėnesinį išlaidos sudaro 50 proc. ir daugiau nuo mėnesinių pajamų, jums derėtų pamąstyti apie savo asmeninį finansų (ne)valdymą .

Mažos pajamos, kaip tai suderinama su finansų valdymu?

Gaudavau pastebėjimų, kad esant finansų tvarkymasis manomas tik turint didesnes pajamas, o štai esant situacijai „nuo algos iki algos“, ar kai yra vaikai arba kai pvz. dėl namie esančių ligonių globos išlaidų esant jau niekas netinka, nei kokios nors taupymo taisyklės, ir apskritai, viskas su finansų valdymu nesmonė ir kam tuo užsiimti. Taigi, pamąsniu aptarti, kaip turėtų būti su finansų valdymu, kai žmogaus pajamos yra mažos. Visa tai siūlau nepriimti akiai, o gerai ir konstruktyviai kritiškai permąstyti. Konstruktyvūs pastebėjimai pasiūlymai yra laukiami.

Sutinku, kad yra tam tikras minimalus egzistavimo lygmuo, kuriam patenkinti vien tam kad išgyventum, reikia tam tikro kiekio resursų: tam tikras maisto kiekis, pastogė, rėbai, vaistai ir panašiai. Resursų trūkumas mažina galimybes išgyventi. Visai be jokių resursų neišgyvensim, oia suprantama.

Resursams dėl gyvenimo ir pragyvenimo gyti vienas iš būdų yra juos nusipirkti už pinigų.

Reikalavimas, kad kokios nors metrologiškai pagrįstos ir patikimos metodikos, kaip nustatyti tikrąjį minimalų lygmenį, kiek gi pakanka pinigų pragyvenimui, bent man kol kas nepavyko surasti. Taigi, lieka erdvė interpretacijoms, kas yra tas minimumas. Vienam tai gali būti šimtas litų per mėnesį, o kitam ir dešimt tūkstančių per mėnesį, kad minimaliai pagal jo supratimą pragyventi, gali būti per mažai.

Toliau. Kaip bežiūrėtume, turėdami mažą pajamų situacijos gerinimui. Ir tai yra tie patys, kaip ir bet kokio dydžio pajamų atveju: **didinti pajamas ir mažinti išlaidas**.

Sutinku, kad yra situacijų, kai išlaidas mažinti nėra kur, nes į sumažinimas gresia žmogaus egzistencijai, pvz., atsisakymas vaistų, šildymo ir panašiai gali grėsti ir gresia greitesniu sveikatos praradimu, net mirtimi.

Todėl išlaidų mažinimas dešimties procentų atidėjimams taupymui nuo bet kokių, kad ir mažiausių pajamų, turi būti labai gerai pamatuotas ir vertintas, ar konkrečiu atveju nepridarys daugiau ir greičiau žalos, nei duos naudos.

Iš kitos pusės, lieku prie nuomonės, kad jei pajamos tarkim tik šimtas litų per mėnesį, o egzistenciniams išlaidoms konkrečiu atveju minimumas yra keturi šimtai litų, tai yra, trūksta dar trijų šimtų, tai atidėjimai dešimt litų ir taip blogos situacijos nebepablogins tiek, kad būtų reikšmingas skirtumas. Trūksta trijų šimtų, ar trijų šimtų dešimties litų. Koks jau skirtumas. Ar taip ar taip, vis tiek blogai.

Einame prie kito situacijos gerinimo būdo – pajamų didinimo. Iš karto klausimas: ar mažą pajamą gavęs objektyviai žiūrėti tikrai yra tokios

bet koks, kad jam didesnės pajamos yra nepasiekiamos? Pvz., labai rimta liga, komos b sena, gal gale vaivorykšni ir proto negalios didelio amžiaus ar kit faktori, kai žmogumi tenka rintis aplinkiniams. Pvz., jei bulves pasodinsime rugpjūtį, tai tikrai mažai šansų, kad rugsį nukasime derli. Nesusirinksim net t, k pav luotai sub r me dirv. Taigi, jei situacija yra tokia, kad pas žmog jo paties galimybes, jo laikas pajam uždirbimui jau yra praėjęs, belieka tik užjausti ir link ti s km s, kad kas nors iš šalies žmogui pad s, nes pa iam tai jau tiesiog d l laiko ir sveikatos faktori nebesiekiamas. Tokiais atvejais nelabai yra k patarti.

Visiems kitiems, ypa jaunesniems žmon ms, iš toki atvej vert t pasimokyti. Dar senoli išmintis sako „roges ruošk vasar“. Arba kad kit met ruden gal tume nuimti žiemken i derli, tai dirbti dirv ir pas ti privalome jau š ruden ir per ateinan ius metus priži r ti, kad at jus derliaus metui, tur tume k pjauti. O jei nepas jome, tai kod l pykstame ant gyvenimo ir likimo, kad dirva at jus derliaus metui tik piktžolės užaugino? ia kreipiu mint link to, kai žmogus guodžiasi prasta sveikata, d l kurios negali uždirbti daugiau. Nekalbu apie atvejus, kai traumos ar kiti dalykai nutiko d l atvej, kur pats žmogus b na niekuo d tas.

O kiek atvej, kai žmogus pats jaunyst je gyveno nekok gyvenimo b d, tarkim, persistengdavo su alkoholiu, arba nesilaikydavo saugos darbe taisykli, ned v jo apsaugini akini ar pirštini. Paskui, kai tai gal gale duoda rezultat – negr žtamai ir be laiko prarast sveikat – tada jau puola kaltinti likim.

Belieka iš to pasimokyti, kad ia ir dabar, jei esame geroje pad tyje, geros sveikatos, privalome neužsili liuoti, kad taip visada bus. Taip visada nebus, tod l, kai yra laikas, kai yra galimybes, kai yra gerai, turime pasiruošti atsarg žiemai. Kai patys b sime be sveikatos, be darbo, kad tur tume resurs, iš ko prastumti sunk met bent kiek oriau. Tiesiog laiku turime padaryti tai k turime, kad lengviau išgyventume prastus laikus. Tur j tam laik bei galimybes žmon s, ir j neišnaudoj, yra priminimas, kur turime priimti kaip pamok, o ne užsimerkti ir apsimesti, kad tai man s nelie ia ir man niekada taip nebus.

Pasaulyje ir toje pa ioje Lietuvoje yra ne vienas ir ne du atvejai, kai rodos kuo nors ne galus ar senas žmogus, prieštaraudamas visoms manomoms taisykl ms, ima ir savo darbo ar kitos veiklos pasiekimais rodo, kad net esant kitiems atrodan ios beviltiškos b kl s, galima iš jos išeiti ir savo pajamas pasididinti. Žiniasklaidoje paieškoj pavyzdži rasite, pats asmeniškai paž stu toki žmoni, d l asmens duomen apsaugos suprantama ia j nemin siu. Iš toki atvej kyla klausimas, kur vis d l to ta riba, neskaitant mirties, kai jau išties

niekas nebe manoma d l finansin s b kl s pagerinimo?

Na, o jei žmogus yra daugiau mažiau tiek fiziškai, tiek protiška sveikas ir dar darbingo amžiaus, aš asmeniškai nenoriu gird ti, kad jis ar ji neturi joki galimybi pasiekti didesnį pajam nei kad dabar pasiekia. Negi Lietuvoje nebeliko nei darbo, nei pinig? Belieka keltis ir per „negaliu“ „nemoku“ „nesugebu“ ir pat baisiausi „nenoriu“ lipti ir eiti ir veikti.

Yra dar vienas faktorius, sistema, santvarka, kurioje gyvename. Kiek ji prisideda (be abejo, kad prisideda) prie galimybi didinti pajamas ir mažinti išlaidas? Tai atskira tema. Viena žinau – pasak „aš nekaltas, kalta aplinka“ galutinai visas galias atiduodame sistemai elgtis su mumis kaip nori, mainais kit syk net iliuzijos, kad sistema mumis pasir pins, negaudami. Taigi, kam atiduodate atsakomyb tiek maž pajam, tiek kitose situacijose? Ar aplinkai ir sistemai, ir laukiate kad kažkas jums pasir pins ir duos daugiau pajam (o kod l tur t?), ar prisiimate atsakomyb sau ir imate veikti, ieškoti galimybi, mokytis nauj g dži, pvz., dalyvauti paramos keiant kvalifikacij programose?

Dar vienas iš dažnesni atvej, kai teisinamasi negeb jimu sutaupti bei didel mis išlaidomis, es reikia rintis vaikais ar kitais artimaisiais, kas su da daugyb pajam ir nieko neina nei sutaupti, nei yra laiko per r pinim si jais daugiau pinig uždirbti. V lgi reikia tirti konkre ius atvejus.

Gr žtu prie to – kai buvo palankus metas pajamoms, kai dar buvo ir sveikata, ir geras pajamas nešantis darbas (jei jo nebuvo – kas draud ieškoti, kelti kvalifikacij, keisti profesij?), o vaikai dar negim, kas tada draud rintis iš anksto b simais pokyiais, pasikloti jiems finansin pagalv, kad tiems, pinigūs suryjantiems poky iams at jus b t nors kiek lengviau? Kas draud, kas neleido?

Paklausu trumpiau – ar už jus tinkamam laikui buvo padaryta tai, kas tur jo b ti padaryta? Ar per vasar buvo prisiruošta atsarg žiemai? Ir kod l kažkas kitas už jus, kai jums irgi buvo linksma smagi vasara, tur jo jums priruošti atsarg j s aprintam gyvenimui žiem? Dar kart pabr žiu, k jau min jau aukš iau. Šio klausimo joku b du neužduodu tais li dnais ir iš ties beviltiška atvejais, kai išties yra objektyvios priežastys, d l kuri žmogus savimi niekaip negali rintis ir jam belieka tik tis aplinkini malon s ir prieži ros.

Manau, tur tume imti ir nagrin ti kiekvien konkret maž pajam atvej. Be abejo, didesnį pajam atveju yra lengviau. Bet tik s lyginai. Jei nemoki, neturi galvoje nei g dži, nei praktiškai naudojam kasdien taupymo taisykli, nei j vykdyto tvarkos ir net nenori j mokytis, tik laiko klausimas, kada reikalai bus prasti bet koki, tiek dideli, tiek maž pajam atveju.

Kol kas lieku prie nuomonės, kad žmogus, gyvendamas žiauriomis mažomis pajamomis lygomis ir jose išmokomis pirmą finansų tvarkymo veiksmą – atsidėti ir jokiomis aplinkybomis neišleisti dešimties procentų gautoms pajamoms, net lito nuo dešimties litų, ar dešimt centų nuo lito – toks žmogus, praktiškai taikydamas „didink pajamas ir mažink išlaidas“ bei toliau mokydamasis **IR PRAKTIŠKAI TAIKYDAMAS** finansų valdymą iš finansinių būdų išlips. Ne per dieną ar savaitę, bet išlips. Ir gal net taps finansiškai laisvas bei sėkmingas mums visiems pavyzdys.

Visiems skaitantiems linkiu finansinės laisvės!
Dėkoju kad skaitote. Pasidalinkite šia informacija su tais, kam jiems manymu tai gali būti svarbu.
Klausimams ir informacijai:

savifinansai@gmail.com